

TRANSILVANIA

(Buletin de tehnică culturală.)

Cuvânt la deschiderea Adunării generale din Tg.-Mureșului

de **Dr. Iuliu Moldovan**,
președintele Asociațiunii.

Când însemnăm cu deosebită satisfacție și recunoștință rodnică activitate a despărțămintelor noastre în anul care a trecut, nu putem să nu înregistrăm și faptul, că încercarea conducerii Asociațiunii noastre, de a imprima tuturor manifestațiunilor și realizărilor în cadrele ei — un caracter unitar național, nu a dat roadele cerute de împrejurări. Spiritul de independență individuală, de desăvârșită libertate de a înțelege și aplica problema culturală după propria concepție, îngreunează acceptarea unei ideologii și directive programatice unitare și solidarizarea tuturor în jurul principalului scop al existenței Asociațiunii noastre. Și trebuie să accentuăm din nou și în mod hotărît, că acest scop nu este numai răspândirea de cunoștințe utile vlefite de toate zilele sau de cultură generală în masele populare și efemera restabilire a echilibrului sufletesc al țărânimii noastre prin manifestațiuni înălțătoare ocazionale. Scopul activității noastre nu poate să fie numai așa numita „culturalizare” a maselor îndeosebi *nu* dacă aceasta culturalizare este echivalentă cu răspândirea slovei moarte a cărții și cu ridicarea nivelului culturii generale a țărânimii și dacă mase însemnează un număr mare de indivizi, o plebe inferioară incapabilă de a produce ea însăși valori culturale. În orice caz, nu prin o atare activitate pă-

tura noastră intelectuală se poate achita de obligațiunile culturale, cari îi revin în mod firesc față de neam.

Înainte, este adevărat, pătura intelectuală se confunda în aspirațiunile ei obștești cu cerințele firești ale poporului dela țară, formând cu acesta un singur organism, puternic în unitatea lui, în acțiuni și reacțiuni, conduse solidar și pe căi drepte de instinctul de conservare și de o simplă și firească ideologie etnică și creștină. Această coeziune și unitate s'a pierdut și azi par'că nu cunoaștem altă satisfacție mai mare decât desbinarea și etalarea în fața poporului încrezător în înțelepciunea noastră ocrotitoare a exemplului celei mai dureroase nesocotiri a răspunderii și demnității noastre etnice. Și în timp ce ne pierdem energiile în frământări zadarnice, se adâncesc răni în corpul națiunii fără ca cineva să caute prevenirea sau vindecarea lor. Rând pe rând se pierd pietre scumpe din comoara trecutului, se pierd sub ochii noștri și azi încă suflete românești și se slăbește progresiv forța noastră de rezistență, de expansiune, de afirmare ca neam. Suntem în marginea secului, mormântul atâtor conștiințe românești, unde într-o conștiință acțiune de desnaționalizare și-au sporit dușmanii noștri forța lor numerică și cu sânge românesc și-au creat o fortăreață pentru atacarea drepturilor noastre asupra acestui pământ. O spun aceasta nu numai în baza studiilor istorice și etnografice din trecut, dar și în baza unor cercetări recente ale dlui Dr. Petre Râmneanțu, făcute în secuiume sub auspiciile Institutului de Igienă din Cluj și ale Asociației noastre, cercetări, cari în baza de mii de analize de sânge au dovedit, că așa numitul indice biologic de rasă al populațiunii din sate românești, din sate secuiești în parte, ca și din sate pe cari în baza constatărilor de altă natură trebuie să le considerăm compuse din Români secuizați, este același cu cel al Românilor în general și net deosebit de acela al populațiunei maghiare de pe aceste plaiuri și al maghiarilor în general. Dacă studiul ulterioare vor trebui să stabilească mai amănunțit și mai extensiv aceste relațiuni, putem afirma deja fără posibilitate de contrazicere, că majoritatea populațiunii din secuiume este de origine etnică românească,

indiferent dacă mai vorbește sau nu limba noastră, dacă mai aparține sau nu credinței noastre, dacă a mai păstrat sau nu amintirea legăturii firești cu neamul românesc. Dacă în aceste înuturi prin forța împrejurărilor sau în urma lipsei noastre de răspundere, ne-au fost răpite și ni se răpesc și azi încă atâtea suflete românești, în Banat se stinge o populațiune românească, care odinioară prin rara ei distincțiune sufletească era podoaba neamului nostru, se stinge în urma unei vicieri sufletești, a unui egoism și materialism exagerat, care refuză să subordoneze dorințe și pasiuni poruncilor credinței în Dumnezeu, să subordoneze plăceri, confort și trai ușor cerințelor etnice. Același lipsă de răspundere și de disciplină etnică se generalizează, se pierde portul, cântecul, dansul românesc, comoara părăsită a minunatei noastre arte populare, ne-o înstrăinează alții, incapabili de a o produce și nevrednici de a o purta, se mândresc cu ea ca și cu un produs al propriei lor capacități creatoare, declarând în același timp poporul nostru incapabil de un gând mai înalt, de o mai sublimă creațiune artistică. Se pierde rând pe rând tradiția îndrumătoare a unor înaintași, cari au acumulat de-alungul vremurilor cu toată dragostea părintească rodul înțelepciunii și al experienței lor, rezultate din aspra școală a luptelor, suferințelor și a muncii fără încetare. Și unde dispar produsele specifice ale națiunii, unde se pierde aceasta ambianță sufletească protectoare, ființa etnică devine descoperită și accesibilă fără rezistență influențelor nivelatoare și distrugătoare ale unei civilizații ostile prosperării etnice.

Am schițat și repetat în cele premergătoare constatări, pe cari în partea lor esențială desigur, le-ați făcut și d-voastră și le face orice bun român, îngrijorat de desagregarea sufletească și de ofilirea răspunderii etnice, cari progresează; și le vom repeta atâta vreme până nu se va afla și aplica un sistem de gândire și de politică, care să asigure prosperitatea noastră etnică, firească. Nu suntem noi dela conducerea Asociațiunii primii sau singurii cari căutăm îndreptarea și cari încercăm să schițăm o soluțiune. S'au căutat atari soluțiuni în toate timpurile și la toate popoarele prin oameni răspunzători de binele lor și s'a

crezut, că rezultatul dorit se va putea obține sau prin ridicarea nivelului cultural general punând la îndemâna fiecărui armele rațiunii, pentru ca din propria lui inițiativă să se poată conduce în modul cel mai perfect posibil spre binele propriu și cel social, sau prin ridicarea standardului economic în convingerea că prin armele materiale se poate asigura mai perfect binele și fericirea individuală sau colectivă. Rezultatul cerut de noi însă nu s'a obținut și este evident, după cele ce am avut oinștea să schițez, că nu intelectualizarea fără măsură și nu materializarea vieflii, tinzând spre îmbogățirea individuală sau colectivă, tendințe ostile instinctelor sănătoase, credinții disciplinatoare și conștiinței etnice, pot să fie mijloacele principale, cari să asigure atingerea scopului dorit. S'ar părea că doctrina și politica rassistă, eugenică, născută în ultimul timp ca o reacțiune explozivă asupra materialismului exagerat, îmbrăcat în forma marxismului, ar satisface mai aproape exigențele de ordin biologic preconizate de noi. De fapt ea se conduce după o ideologie bazată pe indicațiunile științei, recunoscând legile eredității, variațiunii și selecțiunii ca hotărâtoare pentru evoluția indivizilor și a popoarelor, afirmă valoarea creatoare a personalității față de cea a masselor, preconizează selecțiunea unei tot mai numeroase aristocrații firești, întruchipând cele mai alese calități fizice, mintale și sufletești și ușurează și grăbește această selecțiune prin sterilizare, deci eliminarea dela procreație a indivizilor cu grave defecte ereditare. Concepția rassistă pune față în față două categorii de forțe: patrimoniul ereditar și mediul, susține covârșitoarea importanță a *moștenirii biologice* și dăruimă credința în egalitatea tuturor și atotputernicia mediului. Iar ca un corolar mai mult sentimental al acelei concepții de bază, merit însă să disciplineze, să entuziasmeze și să unească pe toți fiii neamului într'o orgolioasă și agresivă solidaritate, doctrina rassistă prezintă rassa proprie ca pe cea mai distinsă din lume, în cazul dat rassa nordică, blondă, înaltă, dolichocefală, care ea ar întruchipa în cele mai ideale proporții cele mai alese calități, ale firii omenești, monopolizând culmile frumuseții, înțelepciunii creatoare și ale eroismului și distanțându-se

disprețurilor de celelalte rase sau popoare inferioare. Nu aparține numai poporului german o atare concepție și alte neamuri se conduc în gândirea și aspirațiunile lor după concepții similare, cu toate că rase pure nu mai există de mult, popoarele de azi fiind rezultatul unui amestec de neamuri, iar ierarhia culturală de azi a popoarelor nu este și nu poate să rămână definitivă. Căci vor veni din nou timpuri când nu din orgolioasa dominațiune unilaterală a rașunii, ci dintr'o altă, poate mai modestă, dar mai armonioasă alcătuire firească, vor rezulta creațiuni culturale mai înalte, ridicând alte neamuri poate, azi considerate ca inferioare. Va fi aceeași concepție rassistă mai potrivită pentru îndrumarea soartei neamurilor care o susțin? Va fi ea capabilă să refacă forțele biologice epuizate prin industrializare, urbanizare, civilizațiune materială avansată? Nu este momentul să o cercetăm și nici nu este pretenția și căderea noastră de a ne amesteca în stabilirea concepției de viață după care se conduc alte neamuri. Atât însă este sigur că aceea doctrină nu se potrivește nici cu firea noastră și nici cu aspirațiunile noastre ca neam.

Nu cunoaștem unica rasă pură, din care am plecat și nu vom avea niciodată orgoliul descendenței din rasa cea mai minunată din lume și prin aceasta un imprescriptibil titlu de drept, de a privi în vecii vecilor cu un suveran dispreț asupra tuturor celorlalte neamuri. Atari aspirațiuni sunt streine de firea noastră românească, caracterizată prin o modestie, rezultată dintr'o firească și creștină concepție de viață și o adâncă înțelegere a mărginirii firii omenești, o modestie asociată de înțelepciune și demnitate, bucuroasă de a recunoaște și asimila ce este superior, capabilă de a-și limita aspirațiunile în raport cu zestrea firească, generoasă în a recunoaște drepturi și aspirațiuni firești ale altor neamuri, dar și hotărâtă să-și apere prin luptă și jertfă dreptul la viață proprie. Dacă noțiunea de rasă deși pentru noi nu are un conținut concret și conștiința rassistă niciodată nu ne va putea îndemna la lupte și sacrificii, cu atât mai concretă este pentru noi noțiunea de neam, de român. Și nu semne exterioare, indice antropometrice, culoarea părului și a ochilor, înfățișarea impu-

nătoare ne caracterizează și deosebește față de alte neamuri, ei bogăția, nobleța înăuntrică, aceea comoară de însușiri specifice nouă. Dar nu numai fondul de potențialități transmise prin ereditate din generație în generație, poate să constituie baza existenței noastre ca neam, ei — și aici ne deosebim fundamental de concepția rassistă — și patrimoniul etnic, care este complexul specific al produselor spirituale proprii neamului, credința, înțelepciunea, arta populară, transmisă nu prin ereditate, ci prin *tradiție* din generație în generație. Noi intercalăm deci între puternicele forțe ale eredității și mediului un al treilea factor, modest la aparență și totuși de covârșitoare importanță pentru menținerea în vigoare a organismului național: *patrimoniul etnic*, menit să creieze în jurul acestui organism o atmosferă caldă proprie, protectoare și nivelatoare a asperităților mediului, așa cum modesta îmbrăcămintă individuală, întrepusă între puternicul mediu fizic cu eternele variațiuni termice și trupul nostru sensibil, este menită să creieze o ambianță mai uniformă, protectoare în jurul imediat al trupului asigurând în acest fel sănătatea noastră și constanța vigoarei noastre productive. Acest patrimoniu etnic împreună cu cel ereditar ne este specific, el este numai al nostru și nu sporirea lui prin bisturiul chirurgului sterilizator, sau prin procedee selective ale rașunii spre extrema unei efemere aristocrații firești poate să fie idealul năzuințelor noastre, ci păstrarea acelei tainice comori, fecundarea gândurilor și faptelor noastre apropiindu-ne de ea, și închinarea vieții noastre refacerii ei continue. Căci așa cum viața din pământ pleacă și în el se sfârșește, fecundându-l pentru a da o viață nouă, și asigurând circuitul necesar păstrării veșnice a energiei, așa și noi din neamul nostru am plecat, aceea comoară tainică ne-a dat viață românească, și ei trebuie să-i închinăm rostul vieții noastre, refăcând în veșnică tinerețe și vigoare patrimoniul scump al firii noastre românești. În fiecare dintre noi este depusă spre vremelnică chivernisire o părticică din aceea comoară și Român este cine o poartă indiferent dacă ne mai știe limba sau dacă mai are sau nu conștiința apartenenței etnice cu noi. Cu cât mai curată o păstrăm și cu

cât mai mulți îl suntem purtători, cu atât mai sigură este perpetuarea ei și deci existența noastră ca neam într'un viitor îndepărtat. Ea ne unește în tainică și instinctivă legătură și mai mult decât orice poruncă a rațiunii ne îndeamnă spre solidare fapte, lupte și jertfe. Acest patrimoniu, produsul specific al sufletului românesc, credința creștină, instincte conservatoare, înțelepciune concretizată în proverbe și datini, poezie, cântec, port și dans național, este reacțiunea specifică anonimă a unui neam întreg asupra durerilor și bucuriilor, luptelor și suferințelor stimulatoare de creațiuni. Țărâniștea noastră l-a produs și ea în primul rând îl menține tot prin luptă și suferință. Oricât de modestă apare ființa țărânului nostru individual, grandios este produsul sufletului colectiv al țărâniștii și oricât de grandioasă ar părea superioritatea stratului intelectual, modestă îi este contribuția la tainica comoară a firii noastre etnice, al stratului, care cu atât mai mult se distanțează de rosturile firești etnice, cu cât mai mult se intelectualizează, cu cât mai confortabilă și scutită de lupte și dureri îi este viața.

Pe unde trece drum de fier, civilizațiunea cu cosmopolitele ei orânduleți, pier nu numai cântece, port și dansuri naționale, pier și credința și modesta și înțeleapta margintre, pier tradiția strămoșească, forțele protectoare ale ființei noastre românești, se reduce și natalitatea și declinul calitativ și numeric pare inevitabil. Port, cântece, datini, credință nu sunt deci numai un decor, pe care să-l înbrăcăm în zile de sărbătoare sau la care să privim cu trecătoare îndușoare ca la produsul nativ al sufletului primitiv al țărâniștii. Unde ele se pierd, pier și neamul, unde se mențin în vigoare se menține și forța disciplinatoare, rezistența și asigurată este trăinicia și vigoarea neamului ce le poartă. Fondul etnic prin instinctivă sau conștiință îndrumare este busola regulatoare spre bine a faptelor și gândurilor noastre, el face să simțim în fiecare clipă dragostea plină de grijă a înaintașilor și răspunderea pentru soarta celor ce vor veni, el face să ne simțim o părticică a veciniei, a Dumnezeirii, căreia modest ne închinăm cu creștinească supunere. Nu intelectualii au creiat aceea comoară de însu-

șiri, de înțelepciune, credință și artă populară, față de măreția căreia atât de modestă apare valoarea etnică a creațiunilor noastre culturale, așa cum modest apare un parc artificial, oricât de minunat orânduit ar fi, față de măreția codrului și a văilor pline de flori. Și nu artiștiile rațiunii celor desrădăcinați de glie și de sânge, nu legi și regulamente, nu premii sau pedepse vor putea să disciplineze individul și neamul la păstrarea patrimoniului ereditar, la asigurarea forței numerice printr'o natalitate urcată, la lupte solidare și sacrificii fără calculațiuni și regret, ci numai îndemnuri și porunci plecate dinăuntrul sufletului nostru, tainicele forțe ale firii noastre etnice.

Când accentuez valoarea covârșitoare pentru îndrumarea noastră etnică a patrimoniului ereditar a credinței și tradiției specifice nouă, nu vreau să diminuez întru nimic valoarea științei și a culturii generale. Dar trebuie să pretindem, ca între acele două categorii de forțe să se stabilească un echilibru dinamic, care să asigure și conservare și progres, așa cum abea din coexistența și alternanța acțiune a forțelor antagoniste ale instinctului și rațiunii, ale patrimoniului ereditar și mediului, rezultă conservare și progres.

Doamnelor și Domnilor,

Acțiunea culturală desigur va trebui să satisfacă cerințele ambelor categorii de forțe. Dar, într'o vreme când în nepăsarea generală se pierd suflete românești prin desnaționalizare și depopulare și din comoara trecutului se risipesc cele mai scumpe valori, când desagregarea sufletească și desbinarea între frați progresează și simțim cu toți atât de dureros lipsa unui crez, care să unească într'o puternică solidaritate pe cel mai umil țăran și pe cel mai pretențios intelectual, pe tânărul sburdalnic și pe bătrânul resemnat, Asociația noastră, evident, nu se poate limita la o acțiune de „culturalizare a masselor“. Păzitoare și ea a firii noastre etnice românești, va trebui să-și cheltuiască toate forțele pentru a ajuta întărirea credinței în Dumnezeu, regenerarea veșnică a produselor disciplinatoare, încurajatoare spre jertfe și consolatoare în dureri,

a înțelepciunii și artei tradiționale și pentru a menține vie sensibilitatea de fiecare clipă în sufletele tuturor la chemarea spre conștiință și răspundere etnică a firii noastre românești. Căci altfel în declin intrăm și spre sfârșit mergem, așa cum au dispărut și dispar atâtea neamuri, un sfârșit care nedemn va rămâne și o tradare a jertfelor din trecut va fi, chiar dacă se va întâmpla în acordurile celei mai avansate civilizațiuni, ale celor mai încântătoare desfășurări pământești.

Înțelegeți deci, Doamnelor și Domnilor, pentru ce insistăm și cerem ca toate manifestațiunile în cadrele Asociațiunii noastre să aibă un caracter hotărît național, pentru ce insistăm să se păstreze și regenereze produsele înțelepciunii, credinței și artei populare, pentru ce trebuie să acordăm toată atenția noastră țărănimii prin școlile țărănești și tineretului prin organizațiunea „Șoimii Carpaților”, țărănimii, care este purtătoarea principală a patrimoniului nostru ereditar și etnic și tineretului, menit el în primul rând să se formeze la îndemnul și sub scutul tainicei comori a trecutului și să-i refacă necontenit forțele creatoare și pentrue în sfârșit insistăm ca stat, biserică, națiune, să colaboreze la o cât mai prudentă și roditoare chivernisire a acelei comori firești, ferindu-se de a compromite sau tulbura procesul de gestațiuni și producțiune etnică în sânul țărănimii noastre. Iată formula mistică, care asigură refacere și perpetuare; o formulă veche de fapt, care ne-a condus soarta în trecut, și pe care au simțit-o și aplicat-o și acel mari Români, cari au creat Asociațiunea noastră și au condus o dealungul vremurilor și îndeosebi și acela, a cărui moarte recentă o deplângem cu atâta durere, fostul nostru președinte iubit Vasile Goldiș.

Să ne deșteptăm deci la datoria noastră firească și să ne gândim, cu câtă dragoste, mândrie și desăvârșită încredere țărănimea noastră ne-a încredințat soarta ei, nouă intelectualilor, fiilor ei apropiați. Unirea și problemele vitale ale națiunii, jertfă, oceritoarea grijă, exemplul bun al stratului intelectual sunt condițiuni esențiale pentru rodirea liniștită a fondului etnic în țărănime. Și dacă aceasta cu răbdarea și înțelegerea dragostei, nouă celor mulți, ne

Iată greșeli individuale, inerente firii omenești pe care totuși ea le plătește cu trecătoare dureri și suferințe, o grea încercare, o cantală risipă de scumpe energii înseamnă desbinări între acei mari fii ai neamului, care prin rara distincțiune a sufletului lor românesc, sunt menși să fie păzitorii principali ai tainicei comori a firii noastre românești.

Să ne gândim cu toții, că noi ardelenii avem o datorie de achitat, un credit de onorat, pe care ni l-a acordat cu atâta dragoste și speranță frații noștri de pretutindeni, încrezători în contribuția hotărâtoare a forțelor noastre oțelite în lupte naționale la reconstrucția și consolidarea patriei mărite. Era justificată acea încredere și speranță, căci doar am adus în sânul fraților o zestre etnică de o rară bogăție, care iradia forțe de luptă și de muncă constructivă, cinste și înțelepciune purificatoare. Această zestre, gratul sufletului lor, ne-a fost lăsată de strămoșii noștri, pentruca unind-o odată la comoara etnică a celorlalte provincii, să le împlinim visul de a fi prezenți și ei și de a munci alături de noi și prin noi la întemeierea și consolidarea unei Români unite. Străbuni anonimi vom fi și noi odată! Să dea bunul Dumnezeu să fim animați totdeauna de același dorință fierbinte, ca prin grăul și amintirea jertfelor și luptelor noastre să îndreptăm gândurile și faptele generațiilor ce vor veni. Și dacă vom reuși, ca așa să gândească și să făptuiască toți Românii, mai mult decât prin orice altă contribuție ne-am achitat de datoria cu care ne-au onorat frații și destinul și aflat-am crezul, care ne unește peste granițe de timp și spațiu, secretul veșnicei tinerețe și vigori a neamului românesc.

Cu gândul plin de încredere și de respectuos omagiu la Augustul călăuzilor ai vieții noastre culturale, Maj. Sa Regele Carol al II-lea și invocând pentru lucrările noastre binecuvântarea Celui de sus, declar deschisă Adunarea generală.

Școala țărănească a „Astrei“

de Dr. V. Ilea.

Istoricul ei. Intr-o țară ca a noastră, a cărei consolidare e încă departe de a fi înfăptuită, se lansează multe idei, încep multe inițiative, menite de a schimba unele din neajunsurile de care suferim, puține idei s'au bucurat însă, în ultimul timp, de o așa bună primire și de atât de largă și însuflețită realizare, ca ideia școlii țărănești, lansată în cadrete Astrei.

Cine a lansat ideia, cine a realizat-o pentru prima oară, prin ce faze și peripeții a trecut, poate nici nu interesează așa de mult, atunci, când la noi abea este în fașe. Fapt e, că s'a realizat și că atmosfera creiată de ea e atât de puternică, iar necesitatea, care a adus-o la viață e atât de vie, încât credem, că ori cât de plăpândă ar fi acum la început, ea va trăi și va da roadele pe care cu toți le așteptăm.

Ideia școlii țărănești e legată de o țară cu veche cultură și cu temeinice așezăminte rurale, Danemarca. Sunt țări, care au lansat, realizând idei salutare pentru omenire, ideea libertății, darul Franței; ideea educației tineretului, darul Cehilor și Cehoslovaciei; ideea educației sportive, darul Angliei; ideea educației defectivilor, darul Elveției; ideea eugeniei și profilaxiei mintale, darul Americii și atâtea alte idei, care — deși patrimoniul unor țări și nații — stau la îndemâna tuturor țărilor și neamurilor. Danemarca, țară, care s'a ridicat prin școala țărănească pe culmi de cultură și bună stare, care pot fi invidiate, de aceea a fost imitată în multe părți. La noi încă vor fi fost mulți, care fte din gând propriu, fte imitând pilda altor țări, s'au năzuit să lanseze ori să înfăptuiască chiar această idee, atât de utilă țării noastre cu imensa ei populație țărănească. Vom aminti pe

dl Dim. Gusti, fost ministru al Instrucțiunii și cultelor, cel mai temeinic cercetător al vieții satelor, pe dl General Manolescu, întemeietorul caselor naționale, cari pot fi considerate cu adevărat promotorii ideii de școală țărănească în vechea țară, iar la noi în Ardeal începuturile școlii țărănești le vom găsi tot la Astra, în acei conferențieri ambulante dinainte de unire, în tovărășiile înființate cu sistem bine precizat în cadrele Asociației noastre și în acele minunate expoziții de produse țărănești, cari n'au prea lipsit dela nici o adunare generală a Astrei înainte și după Unire. — Avem cunoștință despre încercarea dela Blaj, unde în 1923, în cadrele cursurilor pentru cantori bisericesti, din inițiativa d-lui prof. A. Lupeanu s'au ținut și cursuri agricole.

Știm apoi și despre o realizare concretă relevată în totul organizării școlii țărănești în toamna anului trecut și anume e vorba de o instituțiune similară înființată la Dej de dl Aurel P. Bănuț în anul 1931 în calitate de D-sa de prefect. Dl Bănuțiu, care are la activul său fapte cunoscute și bine apreciate pe terenul culturii noastre, a întocmit pe atunci un vest program de culturalizare a satelor în județul Someș. Și în acest cadru a introdus și cursurile agricole pentru săteni; timpul scurt însă cât a funcționat D-sa ca prefect, n'a fost suficient să înființeze ceva durabil, dovadă că inițiativa actuală a Astrei, n'a trezit nici un ecou în Despărțământul nostru din Dej.

De ce este necesară școala țărănească. Noi credem, că mai ales în județele extrem de neglijate din părțile muntoase ale Ardealului trebuia să se ajungă la o metodă mai efecace și mai rapidă de răspândire a culturii în masele largi ale țărănimii nu numai de dragul culturii, ci mai ales de dragul foloaselor economice, cari rezultă din ea.

Sunt lucruri banale, îndeobște cunoscute de noi toți și adeseori repetate în presă și întruniri, constatările ce le putem face, cercetând viața și aspectul satelor noastre. Viața țăranului nostru e o viață de rob al inculturei. O lipsire de energie, cari ar putea asigura belșug, ce nu s'ar găsi în nici o țară din lume, și apoi o recoltare de foloase, ce nu ajung decât pentru un trai chinuit. Iar aspectul sa-

telor noastre îți face impresia de panică, ce a putut rămânea, în sufletul țăranului nostru încă de pe vremea năvălirilor barbare. Parcă domină și același mentalitate din vechime, când nimeni nu se gândea să-și facă un culb mai cald, și mai bine îngrijit, de teama barbarilor jefuitori și incendiarilor. Iar această viață de rob și acest aspect de panică, rezultat al unor suferințe de veacuri, a intrat adânc în convingerea țăranilor noștri și de acolo nu le poți scoate cu vorbe frumoase, nici cu fapte domoale, ci cu multă stăruință și cu mari jertfe.

Iată de ce nu ne putem mulțumi cu o activitate normală, suficientă între împrejurări normale și de ce este necesară mobilizarea tuturor forțelor în vederea unei ofensive culturale în stil mare, a cărei țintă să fie schimbarea în spre bine a vieții țăranilor și a aspectului satelor noastre, cari sunt izvor de viață și energie pentru întregul nostru neam.

Dacă tristul aspect al vieții rurale e îndeobște cunoscut în județele ardelen, apoi situația Maramureșului e și mai tristă, deci ofensiva culturală e și mai bine venită, mai mult decât ori unde. Nu vom insista prea mult asupra stărilor de acolo, s'a scris atât de mult despre ele, încât e de prisos, să mai repetăm lucruri în general cunoscute.

Un lucru însă nu se prea cunoaște și acesta este destul de îmbucurător, Țărântimea maramurășeană reprezintă un capital biologic dintre cele mai prețioase, atât ca vigoare fizică, cât și ca forță morală. E ros de mizerii acest țăran, e lipit pământului de sărăcie, dar pământul plin de bogății naturale par'că a împrumutat din seva lui însdrăvenind întreaga ființă a țăranului maramurășan înfrățit cu glia și cu codrul nesfârșit.

Numai lumina lipsește. Stau față în față cele două forțe urlașe, pământul cu bogățiile și posibilitățile lui și țăranul cu brațele sale vânjoase, dar lipsește lumina care să unească cele două forțe.

„Asfira“ Maramurășană a încercat să ducă această lumină la sate. Dar treaba mergea greu. Nu știam cum să începem, de unde să începem, ca munca noastră să nu fie

muncă de Sisif și truda noastră să nu fie zadarnică. Doctori harnici au făcut anchete să descopere afunzimea boalelor la sate, mînuitorii de condei au scris gazete și le-au răspândit, propagandiștii cu suflet plin de dragoste au dus mii de cărți și am înființat biblioteci în fiecare comună din despărțământ. S'au spus vorbe frumoase la ocazii solemne, am împreunat descinderile noastre la sate cu solemnități insufleșitoare, am pus plăci de marmoră în biserică, ca să păstrăm în litere de aur amintirea celor morți în marele război, am organizat expoziții de copii, concerte și alte serbări, am premiat gospodarii și am făcut tot ce am putut, să creștem o atmosferă prielnică unei vieți civilizate.

„Mălai să ne dați — nu vorbe“, era însă răspunsul câte unui om năcăjit, care stătea pe de lături în vreme ce majoritatea sătenilor asculta cu bucurie și distracție vorbele și nizuințele noastre.

Din toată truda noastră n'a rămas în sat, decât o amintire vagă, cărți prăfuite și dorința după mălai.

Totuși atmosfera era făcută, iar noi ne-am ales cu experiența, că mălaiul este cheia oricărui rezultat și cultura fără hrană, fără bunăstare economică, nu se poate imagina.

Când în primăvara anului 1931, am vestit că vom ținea la Sighet un curs pentru țăranii cari doresc să învețe studii raționale, au venit la curs mai mulți decât puteam primi. Și au învățat timp de 2 săptămâni multe lucruri folositoare, iar la sfârșit i-am examinat și i-am premiat pe cei, cari știau bine lucrurile învățate. Nu pe toți, ci numai pe 11 din 18 câți erau, ceilalți urmînd să mai învețe, ca să vadă că lucru e serios. Și i-a impresionat adînc faptul necunoscut de ei pînă atunci, că nu e nevoie să omori albină, ca să-i iei mierea și fagurele, cum a apucat el din moși, strămoși după cum nici vaca nu o omori ca să-i iai laptele, ci o lași în viață, ca să-ți producă și în alți ani. Și au încercat și au văzut, că se poate, iar azi există în Maramurăș stupoide sistematice la țăranii, dar numai de atunci, de cînd au început cursurile noastre și numai la aceea, cari au învățat dela noi.

lar în primăvara anului 1933, am deschis cursurile școalei țărănești, cari s'au ținut în cadrele și după metode, cari se cunosc din presă și broșura publicată.

Când am văzut rezultatele, am rămas mulțumit. Nu e vorba de rezultate practice evidente, nimeni nu se putea aștepta la așa ceva după primul curs, dar am văzut atmosfera prielnică, am văzut interes pentru învățatură și am văzut mai ales punerea în practică a cunoștințelor câștigate. Pe noi ne-a mulțumit mândria elevilor noștri, vizitați la vetrele lor, când ne arătau cum se dezvoltă puieții primiți dela noi ca premiu, ori cum s'au prins pomii altoiți de mâna lor, ori cum lucrează albinele așezate în coșul sistematic. Pe noi ne-a mulțumit jena acestor țărani, când se scuza că gospodăria lor încă nu e în bună rânduială, așa cum au învățat la școală și ne-a mulțumit faptul, că aproape pretutindeni am constatat o schimbare înspre bine în curte, gospodărie, în casă și în îngrijirea familiei.

Aceste rezultate ne-au îndemnat să continuăm, și ne-au îndemnat să aducem la cunoștința generală prin rapoarte către comitetul central și prin o broșură tipărită, ceea ce am făcut și experiat, în speranța, că făcând și alții la fel, probabil vor ajunge la rezultate și mai îmbucurătoare.

Încurajarea ne-a venit din toate părțile. Îndeosebi ne-am bucurat de deosebita atențiune și bunăvoința dlui Prof. D. Gusti și colaboratorilor D-sale, care n'a scăpat nici o ocazie, să nu amintească cu laudă inițiativa noastră, apoi de atențiunea presei, atât din capitală cât și din provincie. Lucru decisiv a fost însă atitudinea și încurajarea venită dela Comitetul central, îndeosebi dela dl Președinte Dr. I. Moldovan. D-Sa s'a identificat dela început cu ideea școalei țărănești, propagându-o și impunând realizarea ei în toate centrele mai însemnate, unde s'a adresat în scris și prin grai viu, luând drumul de apostolat și ducând îndemnul pe întreg cuprinsul Ardealului și Banatului.

Acestei atitudini este a se mulțumi faptul, că în toamna anului 1933 și primăvara lui 1934, numărul școlilor țărănești înființate de despărțămintele noastre a ajuns la 11 în Ardeal, tot atunci Soc. pentru cultură din Bucovina a înființat și ea o astfel de școală la Cernăuți. Presa s'a ocupat

la timpul său de școlile țărănești din diferitele centre ale Astrei, noi vom căuta a rezuma rezultatele lor, cum reles din rapoartele înaintate Comitetului Central, rapoarte în general destul de sumare. Ulterior, după încheierea acestui referat am primit rapoartele mai amănunțite ale despărțămintelor Blaj și Cluj, pe care le-am putut utiliza numai la concluziuni.

Despărțămintele care au realizat școala țărănească în cursul anului 1933—34, au fost următoarele:

1. Blaj cu 30 elevi, 2. Brașov cu 51 elevi, 3. Cluj cu 40 elevi, 4. Făgăraș cu 18 elevi, 5. Maramureș cu 24 elevi, 6. Satu mare cu 29 elevi, 7. Salonta cu 30 elevi, Sălaj cu 14 elevi, 9. Turda cu 31 elevi, 10. Târnava mare cu 24 elevi, 11. Târgu Mureș cu 40 elevi. Deci în cele 11 despărțăminte au frecventat în total cursurile 343 elevi țărani din peste 100 de comune. Dacă mai adaugem la acest număr cei 24 țărani, care frecventaseră cursurile la Sighet, în anul precedent, avem un număr de 367 de țărani, care și-au stămpărat setea după lumină și cultură la izvorul ce a fășnit din preocupările și dragostea Astrei către țărănimă.

Aceste cursuri s'au ținut aproape în tot locul timp de 4 săptămâni, afară de Turda, unde au durat numai 12 zile.

Cursurile au avut caracterul de școală cu ore peste toată ziua și cu elevi găzduți în orașul de reședință al despărțământului, afară de Salonta unde s'au ținut cursuri serale cu țărani veniți din satele din jur. Elevii au fost recrutați dintre țărani știutori de carte, cu avere, având vârsta 24—40 de ani. S'au făcut excepțiuni însă aproape în fiecare despărțământ, admitând și flăcăi mai tineri și bărbați mai în vârstă, totuși norma generală a fost vârsta bărbăției. Pretutindeni s'au improvisat localuri de școală după posibilitate în sălile de învățământ, găzduirea făcându-se în internate, spitale ori în clădiri amenajate adhoc.

Corpul profesoral s'a recrutat din profesori, învățători, medici, agronomi, veterinari, magistrați, avocați, fiecare cu specialitatea sa. Au fost la fiecare școală cel puțin câte 10 conferențieri astfel recrutați. Aceștia și-au ținut cursurile fără nici o remunerație. De altfel chestiunea

remunerației nu s'a pus decât în despărțământul central Bihor, dar acolo, nici nu s'a înființat școala.

În ce privește mijloacele materiale cu cari s'au înființat cursurile, trebuie să amintim în primul rând ajutorul dat de comitetul central câte 8—10—15.000 unui despărțământ, la care se mai adaugă ajutorul autorităților locale în unele despărțăminte, ca Făgăraș, Sighișoara, Turda. Comitetul central a adresat apeluri către Ministerul Instrucțiunii, cel de Interne, și cel de Agricultură, în cari se aduce la cunoștință intențiunile Astrei și se cere concursul organelor din subordine.

Din dosarul ce-l avem la îndemână putem constata, că Ministerul Instrucțiunii a apreciat cum se cuvine proiectul de culturalizare a satelor, dând ordine în consecință. N'a lipsit nici concursul Ministerului de agricultură și organelor sale, după cum în unele despărțăminte, aproape în toate, autoritățile locale s'au interesat de aproape de mersul școlii țărănești, iar din rapoartele, apărute în ziare am văzut că la serbările de încheierea cursurilor au luat parte și autoritățile, în frunte cu prefectul județului în Făgăraș, Brașov, Cluj, Sighișoara.

Încheierea cursurilor s'a făcut pretutindeni prin examene serioase în fața comisiilor compuse din profesori și prin festivaluri, publice, organizate cu concursul elevilor țărani.

Îndeosebi s'au remarcat și în ziare festivalurile din Brașov, Cluj, Sighet, Făgăraș, Blaj. Pentru publicul dela oraș, care a asistat la aceste festivaluri desfășurarea programului a fost o adevărată revelație.

În orașul Sighet bunăoară, unde atât anul prim în 1933 cât și al doilea în 1934, s'a încheiat prin astfel de festival, publicul a rămas extraordinar de încântat de ritmul dansurilor țărănești, de căldura vocilor, de măiestria cântecelor din fluter, frunze și buze, de dutoșia tulnicelor și de înțelepciunea cuvântărilor de mulțumire rostite de elevii-țărani.

Chiar și pentru oamenii ieșiți din mijlocul satelor, programul executat de acești țărani trecuți prin focul binefăcător al culturii disciplinate a apărut ca o noutate adorabilă, trezind simpatii adevărate față de imensa lume

rurală atât de bogată în posibilități artistice și atât de puțin cunoscută.

Premiile ce s'au distribuit elevilor absolvenți au merrit de a le aduce totdeauna în minte zilele petrecute la școală și cunoștințele câștigate acolo.

În despărțământul nostru Maramureș s'au distribuit în primul și în al doilea an 8000 pitești de măr, 24 truse de altoit, 24 coșuri sistematice pt. albine, 1 centrifugă pt. stors mtere, 20 cutii medicamente de prim ajutor, 48 abonamente la gazeta „Astra“, 15 abonamente la revista „Albina“ și câteva sute de cărți, cuprinzând cunoștințe în legătură cu cele învățate la cursuri.

Tot așa au procedat și celelalte despărțăminte acordând premii folositoare și bine apreciate, de cei cari le-au primit. Legături durabile s'au cretat între acești elevi țărani și școala lor, între ei și despărțământul Astrei, după plecarea lor la vetre. Legătura a început îndată la plecare, când fiecare absolvent a fost pus să-și scrie impresiile, ca să vedem și mai bine sentimentele lor intime față de binefacerea ce li s'a dat. Memoriile aceste sunt foarte interesante. Aproape fiecare menționează studiile, cari i-au plăcut mai mult, și aceste au fost cele în legătură cu gospodăria lor, pomicultura, albinăritul, creșterea vitelor. Dintre celelalte studii a plăcut mai ales igiena, dela care țăranul cu drept cuvânt așteaptă un folos practic. Cum noi ne-am năzuit să adaugem și unele distracții la programul zilnic, ca reprezentații de cinema, șezători, mici excursii, vizitarea fabricilor, aceste încă au lăsat impresii vte în mintea țărănilor noștri și au fost amintite în memoriile. Conducătorii școlael au primit apoi multe scrisori dela elevi și multe vizite, cerând diverse lămuriri și manifestând diverse intențiuni de punere în practică a celor învățate.

Deasemenea nici noi n'am lăsat să treacă nici un prilej potrivit pentru a lua contact cu elevii noștri în satele lor pe la casele lor. Am constatat foarte bune rezultate în acele comune, de unde am avut mai mulți elevi și aproape nimic acolo, de unde am avut numai unul.

Astfel de comune cu 9 elevi am avut în Maramurăș Desești, cu 5 elevi: Călinești; cu 4 elevi: Hotenii. Rezul-

tatul a fost, că în Desești s'a înființat cel mai puternic cerc cultural al nostru cu bibliotecă, cor, echipă sportivă, iar pe teren economic s'a pornit o campanie vie pentru sădirea altoilor, înființându-se recent câteva grădini de pomi la țărani.

Același lucru îl putem spune proporțional, și despre celelalte două comune, amintind în special Hotenii, despre care va mai fi vorba și unde s'a înființat o filială a școalei noastre țărănești cu elevi recrutați numai dintre țărani din comună și cu profesori recrutați dintre învățătorii și cărturarii din jur.

Celelalte despărțăminte, cari au înființat școala țărănească în cadrele lor încă nu ne pot da rezultate concrete având numai primul an de experiență. Vom cita însă unele aprecieri izvorâte tocmai din întrezărirea unor bune rezultate în viitor :

Astfel într'un raport al despărțământului Brașov se spune : „Cred eu — și cred mulți așa — nici odată nu s'a făcut, nici de stat, nici de alte societăți particulare un lucru mai real folositor țăranului, decât acum. Nu știu cum o vor fi realizat alții și mai ales nu știu întrucât țărani aduși la cursuri vor fi primiți îndrumări, cari să le folosească. La noi însă elevi și profesori sunt deopotrivă de entuziasmați.

„Am stat de vorbă cu ei, azi în ultima zi de curs, căci mâine închidem școala. După 30 de zile, sunt ca în prima zi. Același dor de a ști și ceea ce am dorit noi, conștiința națională trezită, caldă, gata de sacrificii. Oamenii aceștia abia acum înțeleg cu adevărat, ce vrea Astra. O au în ei și sunt așa de siguri, că de acum înainte cu totul altfel vom putea noi lucra în satele noastre“.

Un alt citat din raportul despărțământului Sighișoara : „Mare ne-a fost bucuria văzând râvna de carte a țăranilor și convingerea cu care au primit cuceririle mai noul ale științei în legătură cu lucrarea pământului, pomicultura etc. Suntem dar pe calea cea bună și vom continua cu toată stăruința. Convinși că o astfel de înfăptuire pretinde timp mai îndelungat, nu ne așteptăm, la imediată schimbare la față a satelor. Dar în orice caz năzuința de a cunoaște a

țăranilor împletită cu entuziasmul cărturarilor pentru această problemă, va aduce la ridicarea culturală și economică a satelor noastre". Iar mai departe: „Învățându-i pe țărani, avem și noi prilejul de a cunoaște multe lucruri bune, între cari un fapt de cea mai mare importanță: încrederea în posibilitățile de realizare ale neamului nostru, în care zac încă ascunse nebănuite energii creatoare. Raportul despărțământului Tg.-Mureș după ce arată greutățile și pedecile ce au întâmpinat din partea unor politicieni prea zeloși continuă: „Demnitatea și autodisciplina model a țăranilor a stors cuvinte elogioase de apreciere chiar din gura minoritarilor, cari l-au urmărit cu vădit interes.

„În tot timpul cursurilor, am observat atențiunea crescândă și setea neșărmurită de a cunoaște, a vedea, a asimila“.

Din raportul despărțământului Turda: „Auditorii și-au manifestat tot timpul mulțumirea lor deosebită, că li s'a dat ocazia să asculte sfaturi atât de necesare pentru îndrumarea gospodăriilor“.

În același termen se exprimă și alte rapoarte pe cari nu le mai putem cita din lipsă de timp.

După experiența de doi ani consecutivi în despărțământul Maramureș și după experiența de un an a altor zece despărțăminte putem constata, că bătălia a fost câștigată și putem păși mai departe la consolidarea obiectivelor eucerate. Ca concluziuni desprindem următoarele:

1. Școala țărănească s'a dovedit folositoare în vederea răspândirii unei culturi temeinice la sate cu adânci rădăcini în domeniul economic.

2. Școala țărănească înființată în diverse centre va trebui menținută și ajutată și va trebui să se înființeze astfel de școli în toate despărțămintele județene și unele despărțăminte de plasă mai importante.

3. Recrutarea auditorilor cursurilor să se facă la recomandăția foștilor elevi în despărțămintele unde există de aceștia și la recomandăția exponenților culturali ai Astrei în celelalte despărțăminte. Dintr'o comună să fie admiși la școală cel puțin 2 elevi. Ar fi o greșală a admite unul singur dintr'o comună pe motivul, că ar fi ne-

cesar să avem elevi din mai multe comune. Mai bine să neglijăm la început unele comune decât să facem lucruri fără folos.

4. Elevii țărani să fie recrutați dintre tinerii gospodari căsătoriți, cu armata făcută și cu oarecare avere. Ori cât de democrați am vrea să fim, nu putem sprijini elemente fără avere, pentru că din aceste nu se vor ridica frunzași de ai satelor, ori noi urmărim formarea unor agenți culturali harnici și cu vază în comună. Țăranii săraci, cari urmează cursurile, neavând posibilitatea de a-și valoriza cunoștințele pe cont propriu, intră în serviciu la oraș și astfel truda noastră rămâne zadarnică. Asupra recrutării mai revenim.

5. Găzduirea elevilor să fie în comun, cu preferință într'un internat. Elevilor li se va impune să-și aleagă câte un frunzaș de fiecare 10—15 persoane și un vătav pentru întreg grupul. Aceștia vor ține disciplina necesară și vor îngriji de necesitățile curente ale elevilor. Ei îi vor conduce Duminecă la biserică și vor veghea ca orarul să fie totdeauna respectat.

Elevii își vor aduce cu sine veselă și haine de pat. Aceste din urmă vor fi desinfectate la etuva serviciului sanitar, iar persoanele vor lua baie la spital ori baia comună.

6. Examenul medical și analiza sângelui elevilor este neapărat necesară precum și tratamentul celor găsiți bolnavi. În caz de sifilis ori tuberculoză, aceste vor fi urmărite și la membrii familiei elevului.

7. Materile de predat la școală pot varia dela regiune la regiune. În cele ce urmează, vom da o schemă generală a obiectelor recomandabile fixând și lecțiile ca să servească ca programă analitică și îndreptar:

I. Agricultura

1. Generalități. Despre sol. Despre arat. Îngrășatul terenului și păstrarea bălțarului:

2. Feloasele culturii trifoliului și lucernei. Distrugerea cuscutei;

3. Îngrijirea pășunilor și fânațelor;

4. Plivitul buruienilor și îngrijirea semănăturilor;
5. Insecte și ciuperci vătămătoare agriculturii și combaterea lor;
6. Mașinile și unelte necesare unei gospodării țărănești;
7. Importanța unei grădini de zarzavate și întocmirea ei;
8. Cultura plantelor industriale și medicinale;
9. Cultura nutrețelor și păstrarea lor;
10. Despre semințe și selecționarea lor.

II. Apicultura

1. Foloasele cultivării albinelor. Mierea, ceara, polenul, propolisul. Albinele în agricultură, foloasele directe și indirecte.

Foloasele modernismului în apicultură.

2. Clasificarea albinelor. Morfologia albinei. Metamorfoza albinelor. Matca sau regina. Rolul matcei. Albina lucrătoare și rolul ei. Trântorele. Partenogeneza matcei.

3. Obiectivul și lucrările albinelor. Societatea sau colonia, secrețiunea cerii, construcția fagurilor. Formațiunea unei noi regine. Instinctul roitului. Zumzetul albinelor.

4. Munca albinelor. Lucrări interne, curățirea și aerisirea stiubeiului.

Aranjamentul interior. Lucrări externe, recolta nectarului, recolta polenului, recolta apei, recolta propolisului, instinctul și inteligența albinei.

5. Locuința albinelor. Stupul german. Stupul orizontal sau american. Cum se construiește un stup sistematic. Carl stupi trebuie introdusi în județ. Aparat necesare și unelte indispensabile. Presa de făcut faguri și mănuierea ei.

6. Stupăria. Cumpărarea și transportul stupilor. Mutarea unei colonii dintr'un stup rustic în unul sistematic. Închiderea matcei în colivie. Reunirea stupilor. Stupi fără matcă sau orfan de matcă. Furturile între albine. Hrănirea albinelor. Roitul. Creșterea mătcilor de rezervă.

7. Produsele albinelor. Mierea și recoltarea ei. Falsificările mierii. Ceara și recoltarea ei. Întrebuințarea ei. Consevarea fagurilor. Produse secundare. Plantele nectarifere cultivate în județ.

8. Operațiuni de apicultură în cele patru anotimpuri.

9. Boalele și inamicii albinelor. Pesta, desinteria, boala de mai sus, frenezia, putrezirea larvelor. Fluturile de ceară. Puricele albinelor. Alți inamici.

10. Privire asupra trecutului albinăritului. Recapitulare generală și examinarea.

III. Creșterea vitelor și valorizarea produselor.

Lecția I. Importanța creșterii vitelor în regiune și rasele locale.

" II. Igiena animalelor: a) Construcția, întreținerea și dezinfectarea grajdurilor; b) întreținerea animalelor și în special a vacilor de lapte.

" III. Noțiuni generale despre nutrețuri.

" IV. Rațiile și alcătuirea lor pentru vaci și găini.

" V. Mulgerea, păstrarea și întrebuințarea laptelui.

" VI. Fabricarea untului.

" VII. Fabricarea brânzeturilor.

" VIII. Recapitulare și încheiere.

IV. Pomicultura.

Lecția I. Importanța și rentabilitatea pomiculturii.

" II. Înmulțirea și creșterea pomilor.

" III. Plantarea pomilor.

" IV. Altoiul.

" V. Îngrijirea unei livezi.

" VI. Bolile cryptogamice și combaterea lor.

" VII. Insecte vătămătoare și combaterea.

" VIII. Recoltarea, păstrarea și împachetarea fructelor.

V. Igiena și medicina practică.

1. Noțiunea igienei. Însemnătatea sănătății. Noțiuni de anatomie, fiziologie.

2. Igiena cadrelor în care trăiește omul. Casa, îmbrăcămintea, alimentația.

3. Factorii care pricinuesc bolile.

4. Bolile infecțioase și apărarea împotriva lor.

5. Plăgile sociale: alcoolismul, tuberculoza, sifilisul, mortalitatea copiilor.

6. Indatoririlor medicului față de populație și ale populației față de medic.

7. Câteva noțiuni despre primul ajutor în caz de accidente ori boală.

8. Recapitulare și îndemnuri.

VI. Cunoșterea legilor și așezămintelor țării.

- I. a) Introducerea în domeniul legilor ;
b) Legile țării. Clasificarea. Explicarea constituției ;
c) Noțiuni de drept privat, acte juridice, acte de stare civilă ;
d) Infracțiuni și pedepse ;
e) Legea administrației locale. Gospodărie comunală.
- II. a) Puterea legiuitorilor. Parlament și Rege ;
b) Puterea executivă, Regele și Miniștri. Armata și Finanțele.
c) Putere judecătorească. Noțiuni de organizare judecătorească.
Instanțe de drept comun. Instanțe militare și administrative ;
d) Ministerul de Interne, județul și comuna politică. Poliție și jandarmerie.
e) Despre culte și școală. Secte religioase.

VII. Cooperative și asociații țărănești.

Lecția I. Ideia de cooperație. Evoluția ei. Istoricul cooperației, despre coop. în general.

Lecția II. Forma de cooperație — coop. de producție coop. de credit, ce au realizat în alte părți fiecare din ele.

Lecția III. Cooperative agricole. Cooperative de arendare. Coop. de cumpărare — Lăptăriile.

Lecția IV. Alte cooperative și asociații cu aplicabilitatea la nevoile țăranilor maramureșeni. Coop. pt. asigurarea vitelor. Coop pentru valorificarea unor produse speciale solului local, cooperative pentru procurarea de unelte agricole etc.

Lecția V. Legea pentru organizarea cooperativei. Despre soc. coop. Asociațiile, îndatoririle și drepturile. Constituirea soc. coop. administrarea și gestiunea soc. coop.

Lecția VI. Legea pentru organizarea cooperativei în continuare. Dizolvarea, Controlul, Uniunile de cooperative etc.

Lecția VII. Înființarea unei cooperative fictive cu cursiști.

Lecția IX. Contabilitatea țărănească. Registre. Necesitatea și foloasele contabilității țărănești.

Lecția X. Recapitulări.

VIII. Răspândirea culturii la sate.

1. Organizațiile Astrei. Trecutul și prezentul ei.
2. Răspândirea culturii prin școală. Datoria țăranilor față de ea.
3. Cartea și cultura. Bibliotecile populare. Ziare, reviste.
4. Organizarea șezătorilor și teatrului la sate.
5. Organizarea tineretului. Echipele de „Șolmi“.
6. Cultura prin cântare și distracție. Coruri și echipe de dansuri naționale.
7. Cultura în viața de toate zilele. Locuința. Îmbrăcămintea, portul.
8. Frumusețile naturii și monumentele istorice, însemnătatea turismului
9. Recapitulare și îndemnuri.

IX. Cunoștințe generale.

După apreciere, având ca scop trezirea interesului pentru carte și cunoașterea istoriei și geografiei țării.

X. Căntece.

În cadrele acestor ore țăranii au învățat liturgia și mai multe căntece lumești în cor și au făcut diverse exerciții de gimnastică. Tot în aceste cadre s'a pregătit programul festivalului de finea anului.

XI. Educație fizică.

1. a) Salutul. Ținută și atitudine în diferite împrejurări din viață.
- b) Exerciții de ordine. Marșuri cu căntece. Jocuri.

2. a) Aerul, apa, lumina, razele solare. Muncă, repaus, somn, hrană, îmbrăcăminte.

b) Abilitățile (mișcări pentru îndemnare). Marșuri cu cântece. Jocuri.

3. Valoarea mișcării și a muncii ordonate.

4. Exerciții libere naturale. Intreceri sportive. Marșuri cu cântece.

4. a) Folosul și primejdia deprinderilor. Combaterea viciilor din mișcări. Masajul.

b) Jocuri de întrecere. Marșuri cu cântece.

XII. Lucrul manual.

XIII. Deprinderi religioase.

1. Sufletul omenesc. Existența lui. Prețul sufletului (în legătură): Prețul timpului.

2. Păcatele limbii (sudalma, jurământul, batjocura, calomnia).

3. Viața creștinească.

4. Apostolatul laic.

5. Însemnătatea creștinismului și foloasele aduse de el.

6. Rugăciunea și foloasele ei.

Materiile de predat, după cum am mai amintit vor varia după regiune și alte considerațiuni. Principial însă ele vor cuprinde următoarele:

a) Cunoștințe teoretice și mai ales practice de gospodărie în legătură cu cultivarea pământului, creșterea vitelor, desfacerea produselor și aprovizionare și cu traiul de toate zilele al țăranimii.

b) Cunoștințe necesare de viață cetățenească.

c) Noțiuni generale de cultură privind îndeosebi realitățile românești de todeauna.

d) Deprinderi de educație fizică și morală și distracții.

Gredem că nu sunt la locul lor chestiuni care se pot ușor aranja în comunele rurale prin cursuri pregătitoare și alte reunitii. Bună oară nu au nici un rost lecțiile de scris și citit, deoarece presupunem și chiar pretindem, ca elevii să știe citi și scrie, de altfel să nu fie primiți. Deasemenea n'au vreun rost special prea multele lecții de religie și morală, deoarece se pretinde ca elevii să fie

deja de acasă buni creștini și oameni cinstiți. Să li se dea însă ocaziunea, ba să li se impună asistența la sfânta liturghie în Dumineci și sărbători.

8. Pentru a ne asigura rezultate mult mai bune decât dacă am recruta elevii la întâmplare, s'ar putea încerca organizarea de cursuri pregătitoare în comunele rurale mai fruntașe pentru câteva comune mărginașe, ori numai pentru comuna respectivă. Ideia ne-a dat-o încercarea dela Hoteni, despre care am mai amintit. Anume un grup de învățători din jur, din inițiativa Directorului învățător din localitate, au înființat în Hoteni un fel de filială a școlii țărănești pentru țărani din comună. Inițiativa a reușit și a trezit mult interes.

Imitând acest exemplu ar fi bine ca acei țărani, cari vor dori să fie primiți la școala țărănească din centru să treacă pe la cursuri pregătitoare în comuna lor, ori în comunele fruntașe și să facă chiar un concurs de primire cu care ocaziune să se întocmească fișa personală cu toate datele și apreciere asupra destoiniciei. În baza acestor fișe trimise despărțământului central se pot ține în evidență toți acei țărani, cari pot fi chemați cu folos la școala țărănească.

9. Orarul trebuie să fie astfel împărțit ca să se pertindeze studii de interes mai mult teoretic cu cele de interes practic și cu distracții. Depinde de metoda profesorului ca să se facă ascultat cu interes de elevi cari nu obosesc decât dacă profesorul nu e bine pregătit ori n'are metodă bună de predare.

10. Sunt foarte folositoare excursiile și vizitele instructive la ferme, gospodării mari, fabrici, întreprinderi, muzee. Ele să se facă în grupuri mici și cu explicații temeinice. Cele mai folositoare ni se par vizitele în grădinile de pomi și la marile întreprinderi de lăptărit, din cari se pot trage frumoase învățăminte.

11. Distracțiile își au importanța lor necontestată. Ele pot consta din distracții organizate cu elevi pentru dânsii și pentru public și din distracții ușor de procurat în orașe, cinematografe, teatru, concert sporturi, etc.

12. Durata cursurilor minimum șase săptămâni într'una, iar peste an, alte câteva zile în mai multe rânduri pentru deprinderi practice.

13. E absolut necesar să se țină examen serios cu absolvenții în fața unei comisii. La aceste examene se pot face recapitulări absolut necesare și se poate dovedi utilitatea școalei.

14. Pentru marele public e bine să se organizeze câte un festival de finea anului, cu program pur țărănesc. Aceste festivaluri lasă urme neșterse atât la auditori, cât și la executanți, și servesc ca material documentar al bogăției și frumuseții vieții rurale.

15. E bine să se dea premii de încurajare absolvenților, însă aceste premii, dacă e posibil să fie rezultatul muncii elevului. Acest lucru va fi posibil, dacă fiecare școală va avea o gospodărie pentru demonstrațiile cu pepinieră, ateliere pentru unelte gospodărești, seră, stupărie, etc. condusă de un grădinar priceput, care va servi ca loc de învățătură practică și unde se vor putea confecționa și obiectele de premii.

Despărțământul Maramureș e pe cale de a-și organiza temeinic o astfel de gospodărie având la dispoziție șase jugăre de pământ și clădirile necesare.

16. Absolvenții școalei țărănești trebuie să rămâie în contact unul cu altul, cei din aceeași comună formând cercuri culturale economice ale Astrei, iar toți din toate comunele formând o societate agricolă cu ramificații în tot județul, având ca scop desfacerea produselor rurale și aprovizionarea satelor cu cele necesare. Această asociație va trebui să aibă o secție a pomiculturii, una a stupăritului, a trelă a creșterii vitelor și a patra de desfacere și consum. S'ar mai face și cooperativă de credit, dar numai în centrele mai însemnate ale județului, pentru a nu sporti cheltuielile de regie.

17. La rândul său, Astra județeană nu va pierde nici o ocazie de a lua contact cu absolvenții. li va organiza, conduce, îndruma. O gazetă a despărțământului ar putea

fi cel mai bun organ de legătură. Adunările generale ale Astrei, punerea de plăci comemorative și de troițe la locuri însemnate, peregrinări la locuri de interes istoric, concursuri de coruri, emulații sportive, emulații de porturi, de dansuri, tot felul de expoziții agricole și alte multe de acest fel ar putea stărni interesul general al țăranilor și promova solidaritatea între țăranii și cărturari în numele culturii.

18. Între preocupările Astrei trebuie să între și educația gospodărească a femeilor. Doamnele române care se pricep la gospodărie vor trebui să organizeze cursuri practice pentru femei în fiecare comună ori în comunele mai mari pentru 2—3 sate. Nu intru în amănunte, pentru că cu toții știm ce mult e de făcut în privința educației țăranilor, în domeniul gătitului, al îngrijirii casei, copiilor, grădăritului, igienei, deprinderi casnice etc.

Nu vom mai continua cu înșirarea concluziunilor ce le putem trage ca urmări firești ale realizării desăvârșite a școlilor țărănești.

Societatea noastră rurală e o masă brută de forțe vii, neorganizate. În cele mai multe regiuni lipsesc chiar și cele mai elementare forme de înțelegere socială. Trebuie să le facem, trebuie să clădim din temelii organismul sănătos ce va rezulta din unirea vigoarei poporului nostru cu bogățiile pământului românesc prin muncă luminată, prin cultură și solidaritate.

Școala țărănească să fie izvor nesecat de îndemnuri, învățături și idealism. Când vom întrona disciplina culturii în haosul satelor noastre, când vom ajunge, ca țăranul nostru să știe utiliza totul ce-l înconjoară spre folosul și desfătarea sa, când vom asista la orice manifestație rurală cu suflete înălțate de mândria unor manifestații de civilizație românească, atunci vom putea spune că școala țărănească și-a ajuns scopul, iar noi, cei care ne-am trudit pentru înfăptuirea și desăvârșirea ei, am luptat bună luptă și ne-am făcut datoria pe deplin.

Organizarea cultural-economică a satelor

de **Dr. I. Bozdog.**

O privire fugară asupra icoanei satului de acum douăzeci ani și o comparație superficială cu cel de astăzi ne-ar da impresia că suntem în plin progres. Extinderea teritorială, înmulțirea și varietatea așezărilor omenești și gospodărești, înlocuirile de firme pe casele comunale, construirea pe ici pe colo de școli primare arătătoare în locul umilei școli confesionale ce se recunoștea ușor după geamurile înlocuite cu gazetă și după încovoierea pereților sub greutatea acoperișului de stuf și scândură, scoaterea la mijloc de sat a bisericuțelor de lemn, ori așezarea lor în mijlocul parcurilor domnești a căror sfidare și umiltre au biruit-o: sunt semne de vădit progres.

O examinare mai atentă însă ne pune în față cu cele mai grele și îngrijorătoare probleme. Progresul aparent — datorit împrejurărilor istorice norocoase — este mai mult exterior, căci în fond lipsește spiritul dirijitor, care să prindă problema vieții sătești în ansamblul ei: să armonizeze fondul cu forma.

De aceea — fără a vedea lucrurile în culori prea negre — pe lângă toate încercările individuale de a ridica și îmbunătăți soarta neamului nostru — nu putem fi mulțumiți cu situația de astăzi a satului românesc. Sforțările particulare frumoase care poartă pecetea individualității câtorva iluminați de dragostea și convingerea că *săteanul este temeliea țării*, progresele parțiale chiar, nu pot birui realitatea care se manifestă pretutindeni: a) *lipsa de înțelegere rațională* a problemelor care frământă neamurile trecute peste cataclismul războiului mondial; b) *o adaptare prea rapidă și dezastruoasă* a satelor mentalității și vieții cosmopolite; c) *pierderea încrederii și legăturilor firești între mase și conducători*: secretul țării și rezistenței noastre din trecut, cîntecul solidarității naționale, care au reușit să țină milioanele de Români batjocorite și hărțuite în cursul veacurilor într'un bloc mare și indestructibil.

Statul, care ar trebui să fie copleșit de importanța acestei probleme, este absorbit de complexul marilor și grelelor probleme externe, financiare și economice, așa că în vreme ce reprezentanții lui își irosesc puterea de muncă în consolidarea hotarelor și ameliorarea materială a țării, elementul component și de temelie: satul se deformează sufletește, aglomerând în structura sa zi de zi nou și nou elemente de disoluție și desagregare sufletească.

E așa de firesc deci, ca „Astra“ a cărei viață de 74 ani se împletește și confundă cu însăși viața satului și neamului nostru, să fi observat acest fenomen și să-și ia sarcina de a sesiza și stăvili acest curs nesănătos.

Mi se va ierta mie îndrăzneala — poate ultimul dintre cei chemați să aibă o părere în această chestiune — c'am primit însărcinarea să pun în discuție această problemă.

Înainte de războiul mondial, „Astra“ a fost sintetizarea frământărilor și preocupărilor sufletești ale masselor. Legăturile sufletești între conducători și mase treceau de marginile ascultării necondiționate și oarbe și se prefăcuseră într-o credință mistică. Obiectivul principal urmărit era formarea crezului și sufletului românesc unitar și solidar, de aceea și mijloacele întrebunțate erau relativ simple și la îndemâna oricui. Cu cât creșteau obstacolele și primejdiiile cu atât vorbea înfocată și înaripată a conferențiarilor „Astrei“ pătrundea mai în adâncul taințelor sufletești și față de situația grea și sufocantă a prezentului: încoțila în inimile obidite tot mai clar conturul zilelor de mai bine, când eliberați de orice cătușe vor putea trăi zilele dreptății economice-sociale, care va veni. La făurirea acestui ideal au contribuit deci în mare măsură străduințele propagandistilor Astrei, cari în afară de terenul spiritual au pogorît și dus lupta și pe terenul economic, creind pentru satele și obștea românească zăgazuri de rezistență: bănci și instituțiuni de cooperare și asigurări economice.

Programul cultural economic al Astrei a împânzit întreg pământul Ardealului, Banatului și Maramureșului, cu atât succes încât stăpânirea ungurească a trebuit să ia măsuri de opreliște și represalii în special dela anul 1902—1914.

Prin unire neamul nostru și-a văzut încununată de succes lupta pentru unitatea națională, dar nu și împlinirea aspirațiilor sale economice-sociale. De aici provine și neliniștea și oscilațiile continue ale vieții sătești, care îmblânzită prin reformele social-economice (reforma agrară, votul universal, etc.) nu prezintă convulsiunile atât de pronunțate ale statelor învecinate, totuși nu-și găsește încă drumul rațional al progresului constructiv. Intelectualii și-au crezut încheiată misiunea prin cuceririle luptei politice și lăsând la o parte vechile preocupări s'au aruncat cu aceeași pasiune în valurile politicii militante, atrăgând și masele legate de ei în chip firesc pe acelaș teren al sfășterilor. În aceste frământări, cari au degenerat până la mocirla de astăzi: luptătorii culturali s'au retras pe poziții de spectatori și prea puțini au rămas nestropiți de noroiul zilelor de azi.

Masele — cari înainte își urmau orbește conducătorii — astăzi sunt obosite și desgustate de frământările sterile, și-au pierdut încrederea.

Imprejurărilor schimbate vechile mijloace de luptă nu le mai corespund, iar experiențele noastre ale tuturor cari ne sbatem în mijlocul satelor ne spun: că nu mai stăpânim și îndrumăm masele, ci ne chinuim numai să ne regăsim echilibrul pierdut și căutăm rolul ce simțim că ni se impune. Conferențele frumoase, întrunirile populate nu ne satisfac, broșurile și cărțile ce le distribuim simțim că nu coboară la inimă și că nu mai reușesc să trezească interesul din trecut.

În această sbuciumare pentru mai bine, pe cerul nostru înnoat stea mândră s'a ivit. Două dintre despărțimintele noastre: cel din Cluj și Maramureș au sesizat cu un ceas mai de vreme glasul satelor care cere: îmbrățișarea sub o nouă formă a problemelor cultural-economice și sociale a satelor, cointeresarea în măsură maximă a țărânului și prefacerea lui în instrument de propagandă cultural-economică.

Pe cât de bizară și străină părea de firea poporului nostru la început instituția sportivă a dlui prof. I. Hațiegan, pe atât de mult se recunoaște astăzi marea însemnătate a

acestei mișcări și sunt sigur că în scurt timp nu va rămânea colț de pământ unde să nu răsunе glasul „Șoimilor Carpaților“, nucleul de regenerare a sănătății fizice, intelectuale a satelor. Completată și împletită cu cealaltă încercare îndrăzneată a dlui Dr. Ilea, care multora li s'a părut un lucru caraghios nu numai dintre conducătorii despărțimintelor, ci chiar dintre factorii cu răspundere în conducerea țării, am convingerea fermă că va trebui să formeze programul principal al Astrei pentru mâine.

Încrederea, însuflețirea și devotamentul cu care se pun țărani în slujba acestor instituțiuni este semnul vitalității lor și porunca de a le desvolta și perfecționa.

Complexul problemei cultural-economice a satelor îl vom putea concretiza pornind dela o serie de observațiuni făcute pe teren de noi toți. Cercul meu de vedere și de muncă este îngust și limitat la un ținut, care totuși îmi pare că însumă majoritatea notelor comune ale problemei, atât prin așezarea geografică și etnică, cât și prin trecutul de suferință și cutropire a conștiinței naționale, de aceea se va impune completarea prin luminile și experiențele tuturor pe care îi interesează rezolvirea acestor probleme.

Prima mână de ajutor: *învățămintul sătesc*.

Oricât de bizară ar părea, cu toată instrucția primară gratuită și obligatorie: numărul copiilor noștri neștiutori de carte este foarte mare și astăzi. Rolul nostru pe acest teren este să ajutăm pe orfani și cei lipsiți de mijloace, cum și pe copiii familiilor numeroase: *prevăzându-i cu cărțile de școală și rechizitele necesare*. Cărțile ce le cumpără despărțimintele noastre — la recomandarea Comitetului școlar — vor forma proprietatea școlii, iar de unde se poate se vor încasa 10 — 20% a prețului pentru usaj din care se formează fondul pentru procurarea cărților viitoare. Natural se impune o intervenție a noastră la Ministerul Instrucțiunii să stăvilească schimbarea manualelor în fiecare an.

Încurajarea și întemeierea de *cooperative școlare*, prin cari micii școlari se vor aproviziona cu toate cele necesare dela cooperativa lor și din venitele căreia în curs de 1—2 ani vor putea fi aprovizionați toți școlarii lipsiți de rechizitele necesare. Am încercat aceste mijloace și dau

rezultate frumoase. În legătură cu aceste mici nuclee se vor crea în satele de munte și *cantinele școlare* absolut indispensabile pentru asigurarea frecvenței și progresului în școală.

Cred apoi că este o risipă aproape inutilă ce se face cheltuind sume importante pentru biblioteci sătești *necitite*, atâta vreme cât copilașii nu pot învăța scris-cititul din lipsa de mijloace materiale. În legătură cu cooperativele școlare se vor putea pune temelii solide *bibliotecilor sătești*, aprovizionându-le noi cu cărți și broșuri, cari izvorite din interesul și preocupările școlarilor din cursul complementar, vor avea darul să formeze pe cititorul și cărturarul de mâine al satului. Bibliotecile create anume pentru adulți în majoritatea absolută a cazurilor rămân rafturi mute și prăfuite. Încercările vrednice de laudă ale corpului didactic primar de a aranja *festivaluri școlare, cu recitări, piese de teatru, coruri*, cari plac peste măsură părinților, trebuiesc îndrumate de societatea noastră, oferindu-le colecții de poezii potrivite pentru recitat, piese teatrale anume întocmite pentru atmosfera de azi și de mâine a satului și cântece populare, a căror interpreți fideli sunt ei.

Dom sprijini și *înființa coruri cu adulții* pentru biserică și cântece lumești, cari au darul să adune în serile de toamnă și iarnă întregul sat în jurul școlii și să trezească dorul de emulație. Vor urma în chip spontan piesele de teatru, cari sunt bine primite și de satele învecinate, pe cari le vor stimula. Din micile beneficii ale reprezentațiilor se vor întocmi costumele și uniforme naționale, al căror port trezește râvna satelor vecine. În satele mai puternice se vor înjgheba *fanfare fărănești*: cu tinerețel.

De aici cred că ar fi potrivit să înceapă educația „Șoimilor”, cari crescuți din copilărie vor deveni elementul prețios și sănătos pentru regenerarea satelor. Având aceste nuclee create — deocamdată în jurul școlii primare — crearea și clădirea *Casei naționale* îmi pare că nu va mai cere sacrificii materiale atât de importante și nu va mai fi un lux, ci o necesitate a fiecărui sat.

Cursuri gratuite cu adulții. Direcțiunile în care vor trebui introduse aceste cursuri sunt două: una specială anumitor ținuturi și una generală pentru toate ținuturile românești. În prima categorie cad satele din *Secuime*. Ar trece cadrele expunerii mele, dacă aş deschide capitolul dureros al desnaționalizării noastre de către fostul stat maghiar sub pretextul apărării elementului săcesc, transformată prin hotărârile congresului dela *Tușnad* din 1902 (28, 29, 30 Aug.) în acțiune oficială de stat. Ravagiile acestei acțiuni s'au resimțit atât de rapid încât recensământul oficial din 1910 constată cu satisfacție urmările fericite ale acțiunii de maghiarizare, iar monografistul județului Mureș, Barabásy E. emoționat de pierderile românești care în unele comune dau sută la sută propune mijloace noi pentru elementele mai încăpăținate. S'a lucrat în cele mai multe cazuri cu mijloace civilizate: ridicând școli și biserici gratuite pentru satele ce vorbeau bucuuros ungurește și îngreunând condițiile de existență a celor românești prin înființări de cooperative, prin distribuire de semințe, animale de prăsilă, păsări, albine etc., scutirea de impozite și taxe către stat, făcute toate sub egida societăților culturale. Așa au reușit ca numai pe Valea Nirajului să ne înstrăineze complet 40 comune, unde astăzi numai inscripțiile pietrelor de mormânt și însemnările din scoarțele cărților bisericesti ne mai stau mărturie dureroase ale gloriei înmormântate. Legea Apponyi, episcopia de Hajdudorogh au fost urmările firești ale acestei acțiuni, ca și colonizările din Câmpie și de pe traseoalele râurilor. Stăpânirea românească s'a mulțumit cu statisticele false și tendențioase ale organelor de administrație, ba prin măsuri greșite: cum a fost chemarea sub arme din 1919 și cea din anul acesta: a dat mână de ajutor procesului de maghiarizare, care continuă și astăzi. Câteva anchete superficiale, chestionare și broșuri întreprinse de oameni bine intenționați, dar necunoscători ai realităților; iată la ce se reduce toată acțiunea noastră în Secuime și în vreme ce prin regimul legii căsătoriilor mixte pierdem și astăzi și nu îngrijim de preoți și învățători destoinici în aceste părți: Ungurii tipă și se organizează sub ochii noștri neputincioși.

Aici și în toate ținuturile similare *trebuesc organizate și susținute de către noui cursuri gratuite de limba română cu adulți prin preoți și învățători.*

Am început aceste cursuri gratuite cu meseriași și industriași desnaționalizați din orașul Tg.-Mureș și am ajuns la progrese frumoase și mulțumitoare, căci am trezit conștiința și mândria lor românească și cei puțin copiii lor sunt astăzi recâștigați complet școlii și sufletului românesc.

Cred că în toate aceste comune „Astra“ va trebui să înființeze cursuri de limba română, plătiind onorarii speciale învățătorilor și preoților, cari își fac datoria.

Despărțământul nostru a și luat această hotărâre și o va extinde din toamnă în toate satele. Trebuie apoi ca statul să trimită aici cele mai bine pregătite elemente, cari cunoscând și limba minorităților să fie plătiți cu salariu dublu, pentru ca să nu rămână la discreția și batjocura străinilor, cari în multe cazuri le refuză chiar locuință și hrana pe bani. Asemenea și cu preoții, cari după un apostolat aici de 5—6 ani să fie înaintați în grad și în parohii mai bune și comode. Învățătorii să ajungă după 5 ani de serviciu conștientos la gr. I și să li se asigure și alte avantaje. S'a legiferat o zonă culturală parodie, care face sânge rău și între învățători și în ochii minoritarilor, iar plusul de salariu lunar abia este de 200 Lei, dar și acești învățători au părăsit locurile expuse și s'au transferat în Câmpie, unde nu este nevoie de zonă, ori sunt tineri, cari nu cunosc limba satului respectiv. Dacă statul oficial nu poate să le dubleze salariul: să li se asigure gratuit folosul rezervelor de stat sau beneficiul acestora, iar prin Astra să li se dea primele de rezistență și asigurare.

Să se pornească o acțiune publică pentru a se câștiga fondurile necesare de a clădi în fiecare comună de aici școală și biserică, fără a lăsa elementul desnaționalizat la jertfe, cari îl înstreinează, ci arătându-le din contră grijă deosebită și menajare.

În afară de aceste mijloace speciale pentru aceste ținuturi, cred că și pentru ele și pentru toate comunele noastre sunt a se ataca și următoarele probleme :

Portul național, care a suferit enorm în urma amestecului nostru cu neamurile conlocuitoare, parte prin imitație, parte datorită ușurinței de procurare și ieftinității diferiților articoli de îmbrăcăminte. Numai unde masele noastre sunt compacte s'au păstrat toate trăsăturile portului vechi, cel mult cu ușoare nuanțe de modernizare. Din lepădarea portului au urmat o serie de desavantajii economice pentru noi, încetând complet sau slăbind cultura anumitor ramuri ale industriei casnice și suferind și deformările sufletești inerente inovațiilor. Nouă ne revine datorita să refacem această latură a vieții sociale și naționale românești.

Cred de necesar ca în cadrele *școlilor țărănești* să se creeze o secție a femeilor pentru luminarea lor de a scoate și lepăda tot ce e strein și barbar în portul nostru și a-l reface pe regiunile și unitățile geografice ale diferitelor județe. Recunoscută fiind dibăcia și măiestria femeii noastre pentru țesături și cusături: nu ne va costa nimic în afară de creșterea pionerelor pentru fiecare comună, care să aleagă și popularizeze ceea ce e tipic și caracteristic satului sau ținutului respectiv.

Inclinarea firească și mândria ce se manifestă pretutindeni în lumea satelor pentru reînvierea portului național, mai ales în ultimii ani, trebuie s'o îndrumăm spre a se evita caraghioslăcurile și motivele fanteziste de cusături cu cari se împodobesc cămășile și catrințele tinerimii care dorește ca haină de sărbătoare: costumul național. Vechiul album al d-nei Cosma va trebui retipărit, amplificat cu notele ținuturilor cari nu figurează în el și popularizat prin aceste pionere pentru a introduce nota unitară și fundamentală sufletească.

Astra va putea face încercarea ce dă rezultate frumoase, ca pentru comunele cari doresc să se trimită pe cheltueala fiecărui despărțământ o femeie isteată, care timp de 5—6 săptămâni să facă demonstrații practice la răsolul Astrei, cum se țes și cos aceste costume. Reîntoarcerea la costumele țărănești și popularizarea lor făcută de către societatea ungurească în special în ultimul an, trebuie să ne trezească la realitate.

O latură importantă a vieții satelor noastre o formează apoi cultivarea și îndrumarea națională a diferitelor ramuri ale *industriei casnice*.

Prin țesături și cusături se va purifica nu numai portul românesc, ci din degetele fermecate ale femeii noastre vor izvorî țărăși vechile *scoarțe, ștergare* și pături, cari vor putea constitui și un izvor de câștig.

Pentru ca zilele și serile lungi de toamnă și iarnă petrecute în inacțiune și trândăvie să fie și un izvor de activitate permanentă și un prilej de câștig pentru lumea satelor tot mai mult bântuită de criză, vom putea încerca și următoarele mijloace:

Împletiturile din papură, spetează și nuiele. După natura diferitelor ținuturi se vor forma centre de instrucție pentru împletit. Noi am încercat în câteva ore la școala noastră țărănească și am observat și dragostea deosebită și interesul extraordinar ce l-au dovedit auditorii. Din papura ce putrezește în bălțile noastre și din speteaza ce are aceeași soartă sau cel mult se aprinde primăvara, câte lucruri folositoare nu-și poate iscodi țăranul nostru, fie pentru necesitățile proprii, fie pentru valorizare. Sate întregi din apropierea orașului nostru trăiesc și fac comerț cu ștergătoare de picioare, cu rogojini și coviltire, făcând transporturi de sute de mii mai ales pentru Bărăgan și Dobrogea, unde marfa aceasta este foarte căutată. Da trebui să facem acest lucru fie pregătindu-i în școlile țărănești, fie prin meșteri împletitori, a căror cheltuieli de deplasare și întreținere să le suportăm noi și cari vor găsi aderenți în fiecare comună.

Câți bani nu s'ar putea cruța numai dacă țărani noștri și-ar împleti ei coșurile pentru care, pentru ridicatul gunotului, porumbului etc. chiar dacă nu le-ar valoriza în comerț, — din imensele crengi și nulele ale sălcilor ce împânzesc toate văile Ardealului nostru.

Împletitul din paie de secară a pălărilor de paie pentru folosul propriu și comerț. Tot în același chip mă gândesc ca la un lucru simplu și necostisitor ca în ținuturile deluroase și unde păloasele potrivite pentru aceste

impletitori dau un material admirabil: să fie instruită populația, care să pregătească pentru sine și pentru alții. Piața orașului nostru este un debușeu, unde marfa țărănească, deși ceva mai dură, înfruntă concurența mărfii de fabrică.

Pregătirea uneltelor economice: furci, greble, obezi de roate, butuci, rășboaie de țesut, spete, suveici etc. În ținuturile păduroase și la munte, unde materialul brut e la dispoziția oricui sau cel puțin pe preț avantajos, va trebui ca după înclinările înăscute ale satului, să-i obișnuim pe țărani să și le cioplească și fasoneze ei, căci e de-a dreptul ridicol să asisti la un târg în zi de Duminică și sărbători în ținuturile muntoase și să vezi pe volnicii noștri munteni ridicând dela șatrele sau camioanele comercianților ambulanți: uneltele de lemn necesare lor cu bani destul de grei, iar în jurul casei lor să ardă și să putrezească lemnul. Dacă nu ne-am gândi la alt câștig decât la schimbul ce l-ar putea face cu Câmpia săracă în lemn, dar bogată în grâu și porumb și încă am avea motivul să nu fim îngrijorați de plasarea mărfii fasonate de ei.

Fasonarea coșnișelor raționale, ramelor de faguri: s'ar putea face tot în ținuturile cu esență de lemn potrivită. Popularizarea apiculturii se dovedește prin încercările izolate ce se fac cu unul dintre cele mai atrăgătoare ramuri pentru viața sătească. Izvorul de câștig ce se poate realiza așa de ușor este stânjenit numai de lipsa de mijloace de a-și aranja o prisacă modernă cu coșnițe raționale. Ori, iată, suma de 250—300 lei necesară pentru o familie de albine: ce ușor și-ar putea-o economisi țăranul nostru fiind îndrumat și învățat să-și confecționeze el din material propriu aceste unelte.

Cioplitul în lemn și pirogravura de asemeni sunt lucruri simple cari pot ocupa copiii mai vârstnici și pot procura un izvor de venit.

Cultivarea plantelor textile: cânepa și inul se făcea în trecut pe o scară mult mai extinsă decât astăzi, când fabricatele slabe dar ieftine, concurează și scot din circulație marfa veche țărănească din lipsa de cultivare rațio-

nală a acestui articol. Da trebui să mișcăm toate pietrele ca în comunele, unde se va raționaliza cultura: să se construiască topitoare raționale, iar materialul brut dacă n'are rentabilitate de a fi prelucrat prin industria casnică: să i creem centre de valorizare și schimb.

Pomăritul și vieritul se găsesc deasemenea într'un stadiu aproape rușinos în satele noastre, cu toate că izvorul de câștig este foarte important. Pentru intensificarea acestui ram nu sunt suficiente conferențele și broșurile frumoase de propagandă, ci alături de Camerele de Agricultură vom lua parte la toate serbările sădării pomilor și vom planta pe loturile expropriate pentru „Astra” și „Casele Naționale” în multe locuri $\frac{1}{2}$ –1 jug., până la realizarea acestui deziderat: să înființăm grădinile de pomet ale Astrei sau școli de viță de vie. Practic înțeleg așa, ca aceste terenuri să le punem la dispoziția absolvenților școalelor țărănești, cari vor avea plăcere să le înfăptuiască. Ministerul de Agricultură cred că va înțelege aceste eforturi și dacă Ministerul de Domenii ungar a distribuit numai pe Valea Nitraului într'un singur an 11.000 altoi grațiuți și 13.000 vițe de vie, chiar dacă nu le-ar da grațiuț ne va face înlesnirile necesare pentru a se creea pepiniere și a se aproviziona satele.

Cultivarea zarzavaturilor și horticultura în general pentru satele noastre și astăzi este un teren aproape virgin. Țăranul nostru își vinde și astăzi păsările și alte bunătăți și cumpără ca articole de spîșerie morcovul, pătrânelul și chiar ceapa și usturoiul, iar în jurul caselor servesc pentru ocol de oi, vite sau bățături copleșite de burutene sute de jughere în fiecare sat. Concepția ridicolă tradiționalistă, că la noi nu se fac: trebuie să dispară odată în fața realității beneficiilor ce le realizează Sașii și Ungurii, conlocuitori ai aceluiași comune.

Tot prin școlile țărănești vor trebui creați și acești pioneri ai satelor, cari vor fi întâmpinați la început cu zâmbete, dar cari vor reuși. Am făcut și această încercare cu absolvenții școlii noastre, distribuindu-le cele mai alese semințe de zarzavaturi.

Tot așa vom reuși îndrumându-l să cultive plante *medicinale și industriale*, al căror folos îl cunoște deja din cultura sfelei, macului, bobului și linte.

Avicultura țărănească e un ram important al vieții economice sătești, dar varietatea pasărilor de casă, degenerarea lor în multe părți și bolile care le secără epidemic aproape anual: nu produc izvorul de venit sigur al familiilor țărănești, ci servesc mai de grabă de prime cheltuieli pentru deplasările în târgușoare și orașe sau pentru aprovizionare cu sare și tutun. Instruirea sistematică și demonstrațiile practice prin *crescătoriale de rase nobile* îi vor convinge ușor, să se abată de la soiul și metodele tradiționaliste.

Ministerul de domenii, sau în absența lui, despărțămintele noastre le vor procura: ouă și pui în schimbul produselor lor.

Expozițiile anuale pe plasa și județ sau regionale, prin premii ar încuraja mult aceste începuturi. Posibilitățile de valorizare vor fi indemnul cel mai bun pentru ei.

Apicultura atât de rentabilă și care în timpul din urmă ambiționează și pe sătenii noștri trebuie susținută, trimițând noi *conferențieri noștri oficiali* în sate, unde să stea 10—14 zile și să aranjeze personal primele familii, făcând toate lucrările practice pe teren. M'am convins că decât toate conferențele și tablourile intuitive, lucrările practice de câteva zile în acest domeniu fac adevărate minuni în schimbarea concepției despre albinărit.

Ar mai fi o serie întreagă de chestiuni economice, care interesează viața satelor, dar care depășesc și puterile noastre și îndatorirea ce o avem către sate, cum este: *chestiunea pășunatelor comunale; îmbunătățirea și raționalizarea lor, creșterea și înobilarea rasei de vite*, pentru care statul maghiar a făcut sacrificii enorme, nu direct ci deghizat în societățile culturale. (Pentru curiozitate citez câteva cifre: Statul maghiar în 1904 a dat județelor săculești [Mureș, Odorhei, Treiscaune și Cluj] 1286 vite de prăsilă în valoare de 500.000 cor. parte gratuit, parte cu 50% și cu dobândă anuală de 4% față de 8—9% oficiale, 4877 buc. ot pe 1/2 an fără plată și dobândă etc. și toate acestea prin o societate culturală).

Problemă vitală pentru viața satului nostru este și lipsa totală de pricepere și îndrumare a lui pentru *industrie și comerț*. Concepția învechită că numai preotul, învățătorul și funcțiile bugetare sunt vrednice ca fiul de țaran să părăsească brazda strămoșească fac, ca proletariatul intelectual ce ne copleșește să înspăimânte pe țărani de a-și mai îndruma copiii spre școli. De o parte criza economică ce nu permite plasarea capitalului uman, de altă parte greșita îndrumare a învățământului nostru public, care 90% este teoretic periclitează însăși originea de regenerare a elementului conducător de mâine: pătura sătească. Până nu va veni statul, va trebui noi „Astra“ să creem școli practice țărănești în toate sedile de plase și centre mai importante, cari să nu ea diplome ci armele de emulație și concurență. Un fiu de sătean — cu școala primară, sau chiar cu câteva clase secundare — va fi cel mai potrivit element de a-l pregăti și situa în satul său în fruntea unei lăptării, care să prelucreză produsele micii lui ferme și a sătenilor și poate deveni un eminent furnizor al instituțiilor orășenești și poate mai târziu un bun comerciant de aceste produse. Prin ei se vor putea înjgheba tovărășiile economice necesare pentru valorizarea lânii, pentru prelucrare, pentru adunarea, industrializarea și valorificarea fructelor și strugurilor. Aceste elemente va trebui să le sprijinească statul, dându-le cu preferință dreptul de a-și construi cuptoare de uscat fructe, cazan de fierț țulcă, rachuri și alte derivate, asigurându-le reduceri de impozite și de transport.

Viața economică și creditul necesar pentru înviorarea acestei vieți nu-și va putea găsi în viitor instrumentul necesar în sistemul bancar compromis, ci numai în viața cooperatistă. La noi această mișcare a fost compromisă chiar ca idee datorită lipsei complete de elemente formate în acest scop și absolutei nepregătiri a masselor sătești pentru înțelegerea ajutorului mutual. Viața de cooperație la noi în Ardeal s'a transformat din chiar primul moment într'o simplă bancă politicianizată. Înființarea de tovărășii pentru asigurarea în comun a vitelor, de aprovizionare și consum — după rețeta veche din timpuri de

pace — preconizată de „Astra”: este cale pe care trebuie să ne întoarcem. Procurarea și utilizarea în tovărășie a mașinărilor moderne economice; este aria pe care se va desfășura viața economică a satului de mâine.

Școlile inferioare de comerț și contabili cooperatiști cari să pregătească titrați bugetivori, cum și școlile de arte și meserii cari dau absolvenți buni de plasat în administrațiile financiare: au dat un fiasco rușinos. În locul lor „Astra” e datorare să înființeze școli practice de îndrumare și perfecționare.

Mă gândesc așa: în locurile de șes și câmpie, școlile țărănești să fie înființate la fermele, unde să se introducă mașinările moderne, semințe selecționate și potrivite solului respectiv, cultivarea plantelor furajere, industriale, creșterea animalelor de soiu, înființând aici și cooperative de consum și valorizare, al căror mecanism țărani vor avea timpul suficient să-l cunoască și pătrundă. Cursurile ar fi din 15 Ian.—15 Martie.

În locurile deluroase vom înființa școli de viticultură, cu aceeași durată, unde se vor face teoretic și practice toate lucrările, făcând altoirile, sădirile etc. prin cursiști. Din produsul muncii comune: se vor prevedea absolvenții cu materialul necesar unei plantări. Aici s'ar face și instrucția de manipulare a strugurilor și vinului, obișnuindu-i cu sistem de vase și pivoițe moderne.

În regiunile păduroase și de munte i-am instrui la fasonatul diferitelor unelte economice și dulgherie.

Absolvenții acestor școli vor fi nu numai îndrumători ai satelor, ci vor trebui plasați ca muncitori specialiști la întreprinderi mari particulare sau de stat.

În ținuturile miniere și de fabrici, vom forma pe muncitorii de specialitate, cari să poată ocupa cu cinste locul specialiștilor străini. (Cazul Fabrica de sârmă C. Turzii).

Văicărelile „naționalizării muncii” rămân simple desiderate: ajăta vreme cât nu ne vom crește elementul care să înlocuiască pe țărani ceh, bavarez, german etc., care e specialist în uzinele și fabricile noastre, iar țăraniul nostru simplu salăhor și umplutură. Nici cultura acestor mun-

efortul nu este mult superioară teoretică, ci numai prin îndrumarea practică.

Problema șomajului țărănesc încă trebuie să ne preocupe, căci se observă tot mai des un adevărat exod al satelor spre orașe, îngrămădirea îngrijorătoare spre capitală: slăbind prin aceasta viața sătească și elementul de baștină și periclitându-și prin diferite boli ce le contrag sănătatea morală și trupească.

Societatea noastră ar trebui să fie în strânsă legătură cu oficiile de plasare din toate centrele și numai prin îngrijirea noastră ar trebui să fie admise ieșirile din sate în proporția posibilității de plasare.

O propagandă vie printre săteni de a-și trimite copii la meserii și a-i aduna pe aceștia în căminuri proprii. Vor trebui primiți și repartizați rațional: după bresle și cei mai buni maeștrii, făcându-i să îmbrățișeze și ramuri noi de industrie: opticieni, fotografi, zugravi, morari, tapețieri, cari ramuri — pe lângă toată criza de astăzi — oferă pâine destul de bună atâtor străini din satele și orașele noastre.

Iată, Domnilor, o serie întreagă de gânduri și probleme, cari frământă viața satelor noastre și de soluționarea fericită a căroră depinde nu numai schimbarea fizionomiei economice a satelor, ci și crearea unei noul atmosfere de viață națională. Înșiruirea lor poate fi banală și neorânduită, dar importanța lor rămâne.

Ca concluzie practică propun: a) înființarea unei regionale a Astrei pentru Secuime care să se ocupe de împrejurările speciale de aici în chip rapid și fără ezitare;

b) înființarea secției cultural-economice a Astrei, care să-și elaboreze și înfăptuiască programul ce și-l va hotări.

Mijloace materiale s'ar putea găsi chiar fără un concurs material mai important al statului: a) cedându-se în folosul Astrei toate loturile și rezervele de stat ale *Educației fizice*, *Casa Națională* pe lângă plata actualelor taxe de arenză, urmând ca secția cultural-economică să se îngrijească de o mai bună arendare.

b) Cedarea în favorul Astrei a tuturor loturilor învătătoarești pe timp de 10 ani din al căror venit să putem susține misiunile noastre culturale ;

c) materialul lemnos gratuit din pădurile statului pentru bisericile, școlile și casele naționale — cari s'ar ridica după planuri întocmite și aprobate de administrațiile județene ;

d) cedarea unui procent din încasările camerelor de agricultură, comerț și întreprinderilor culturale (cinematografe, teatre).

Ca puncte de discuție propun :

a) Înființările de cooperative, cantine, coruri, producții școlare, cărți gratuite și cursuri de perfecționare pentru adulți.

b) Reînvierea portului național : tesătoare la sate, împletitul de coșuri, spetează etc. și pălării de paie, pregătirea uneltelor economice, coșnite raționale.

c) Intensificarea culturii plantelor textile, pomăritul, vieritul, zarzavaturii, avicultură și apicultură.

d) Sistemul de școli țărănești de perfecționare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Muzeul regional și tehnica lui

de Prof. **Ilie Rusmir.**

Urmele puține care ne-au rămas din trecutul nostru ca popor, zi de zi se pierd. Nu le cruță asprimea vremii și mai puțin mâna omului inconștient. Pierdem documente prețioase din însăși evoluția noastră ca națiune și din civilizația omenească, din care face parte civilizația noastră națională. Chiar marile acte istorice de pe vremurile noastre, atât la sate, cât și la orașe, se uită sau se pierd cu atâtă ușurință — ca niciodată.

Fără de istorie și de generațiile viitoare, avem o răspundere. Nu trebuie să-i lăsăm cu mâinile goale. Cum vor putea oare să ne scoată civilizația individuală în relief, să arate filiațiunea ei cu alte civilizații antice, dacă rând pe rând, punctele noastre de sprijin, se pierd sub colbul vremii, al uitării, sau sub distrugerea fatală a unor piese

lăsate în voia sorții? În satul îndepărtat dispar și ultimele rămășițe ale omului primitiv, a mediului său fizic și biologic, fără să ne dăm seama că le mai putem salva.

Ce am adunat până astăzi în anumite regiuni din acest inventar lăsat de istoria noastră zbuciumată? Nimic. E bine să știm că, tot ce ne-a rămas adunat în formă de muzee în anumite orașe din Ardeal și Banat de asuprașorii noștri de ieri, nu este în posesiunea noastră și prin felul cum au fost întocmite, grupate obiectele și tot materialul, ne pun în umbră, sau chiar suntem inexistenți. Tendința lor, în toate acțiunile culturale, a fost să ne falsifice originea noastră etnică, bunătatea proverbială și alte calități. Muzeele de astăzi, — de altfel foarte puține la număr în Ardeal și Banat, — sunt străbătute de acest suflu al patriotismului lor exagerat.

Dom adăuga că, deși se știe prea bine scopul pe care l-au urmărit stăpânii noștri de ieri în cei cincisprezece ani de după unire, n'am schimbat nota lor caracteristică, doar ici-colea am tradus nomenclatura pleselor, rămânând că aceste muzee din orașele noastre principale, să povestească tuturor vizitatorilor același cântec, pe care l-au urzit cu atâta istețime.

Asupra valorii materialului adunat, asortat și a împărțirii acestor muzee, nu putem să ne extindem. În cei cincisprezece ani de după unire și chiar înainte de unire au avut — pe lângă defectul tendențios amintit — și alte lacune științifice. Au fost foarte rare orașele unde am fi întâlnit un muzeu aranjat sistematic și care ar fi reprezentat un tot bine încheiat, fie din istorie, geografie, fie din științele naturale dintr'o regiune oarecare.

„Astra“ se află în fața acestor ruine, puține la număr și pline de lacuna, lipsite de adevăr, întemelteate pe dovezi false. E greu să zidești pe ruine, să transformi edificii vechi — conform dorinței tale și adevărilor științifice, — totuși, pentru adevăr, pentru bunul nostru renume, acolo unde se poate, „Astra“ să facă ce îi stă în putință.

Atât pentru muzeele vechi din Ardeal și Banat. În ce privește muzeele noi, care trebuie să ia ființă în anumite regiuni și în cadrele „Astrei“, ele vor reprezenta în tot,

din toate punctele de vedere — o icoană aproape fidelă a trecutului, a prezentului, din care să se poată trage concluzii și pentru viitor, totodată să fie și un instrument foarte practic pentru instrucția publicului și a tinerelor generații.

Instituția noastră, acolo, unde a prins rădăcini, găsește — ca în toate domeniile — un câmp de activitate plin de curiozități, serios. Ea va căuta să restabilească, să completeze adevărurile istorice, științifice, punând bază solidă unor muzee moderne, care să redea trecutul și prezentul unui neam obidit, cu tot mediul său. Din aceste așezăminte culturale să se evidențieze istoria și lupta noastră de emancipare politică, economică, culturală, calitățile predominante ale poporului, bogățiile limbii, arta, industria populară, evoluția agriculturii, păstoritul, bogățiile naturale.

Personalul specialist și administrativ.

Poliglofit culturală, bine pregătită pentru mai multe ramuri ale științei sunt „rara avis“, deci și organizarea muzeelor — așa după cum se va vedea mai departe — nu o putem încredința oamenilor lipsiți de aceste cunoștințe și mai puțin unui singur specialist, cu atât mai mult, că astăzi se tinde tot mai mult spre specializare în fiecare disciplină sau studiu, creîndu-se o sumedenie de subdiviziuni cu oameni specializați în fiecare materie.

Dela început noi credem, că atunci când „Astra“ își implântă sapa într'un teren atât de vast, necunoscut, cu multe întortochieri și plin de surprize și greutăți, îi sunt necesari oameni cu putere de muncă și cu cunoștințe, experiențe bogate în acest domeniu. Are nevoie de oameni specializați în preistorie, istorie, geografie, științe naturale și în științele lor ajutătoare și din ori care ramură pe care am voi s'o întemeieze în cadrele acestor muzee.

Deci, apelul ei cel dintâi să fie adresat către universitățile noastre, cari creiază specialiștii și de multe ori rămân fără posturi, așteptând mereu ani de-a rândul să fie numiți la universitate.

La recomandarea domnilor profesori universitari, „Astra“ ar putea angaja eventual cu un salariu lunar și drepturi la pensie — ca oricare alt profesor secundar, — 5—6

specialiști ambulanți pentru organizarea muzeelor regionale din diferite despărțăminte. La salarizare pot contribui și despărțămintele cari au surse de câștig cu o cotă aparte. Specialiștii ambulanți vor lucra după indicațiile domnilor profesori universitari, în diferite despărțăminte ale „Astrei” vor recolta, clasa, materialul și piesele necesare unui muzeu regional, punând astfel bazele unui început de muzeu. Cel ce s’au ocupat cândva cu organizarea unui muzeu, știu prea bine că pentru reușita deplină, trebuie un timp îndelungat și o muncă intensă. Odată ce avem cadrele formate, opera de colectare din o parte a pieselor poate fi continuată și de organele auxiliare ale muzeului, de înșiși conducătorii despărțământului, urmând ca specialiștii ambulanți, din când în când, să determine, claseze materialul adunat și să supravegheze mersul muzeului. Dar chiar să admitem că aceasta n’ar fi posibil, specialiștii ambulanți pot veni din când în când în regiunea respectivă pentru a face explorări și pentru a aduna chiar și întregi plessele materialul muzeului regional.

În ce privește personalul administrativ, va fi designat de către comitetul despărțământului și va sta sub supravegherea acestuia. Plata — dacă va fi cazul — se va face tot de către acesta.

Dealtfel funcționarea, administrarea în general, a muzeului regional, va fi stabilită printr’un regulament special, votat de către comitetul despărțământului și aprobat de Comitetul Central.

Mijloacele financiare.

Cele mai multe despărțăminte cari au intenția să pună bazele unui muzeu regional, au și un cinematograful pe care-l conduc în regle proprii și care aduce un câștig oarecare. Dacă la această sursă mai adăugăm cotizațiile membrilor fondatori ai unui muzeu, taxele de intrare percepute dela vizitatori, apoi subvențiile ce se vor da în acest scop de către Primării și Prefecturi, suntem siguri că cheltuielile necesare înființării și întreținerii muzeului vor avea acoperire.

Adăpostirea muzeului regional.

Cele mai multe despărțăminte județene și chiar de plasă, au edificiile proprii, cedate din partea comunelor sau a județelor. Desigur că alături de bibliotecă și birourile administrative, oricare despărțământ va rezerva în mod provizoriu și câteva încăperi pentru plasarea muzeului regional.

Dar, presupunem că „Astra“ n'ar avea edificiile proprii : nu credem că un primar sau prefect din Ardeal și Banat, unde toate orașele și prefecturile au clădiri numeroase, n'ar satisface cererea despărțământului, de a-i pune la dispoziție unul din imobilele sale pentru acest scop.

Idealul tuturor despărțămintelor este de a avea un palat, o Casă culturală, unde să fie adăpostite toate birourile administrative, biblioteca, săli de lectură, sală de spectacole, cinematograf și muzeul regional. Când vom realiza și această dorință nu știm. Îndeplinirea ei depinde în bună parte de conducătorii despărțămintelor, de oamenii puși în fruntea gospodăriilor noastre dela județe și comune. Aci nu se cere numai pricepere, ci și suflet românesc, altruism și dragoste pentru bătrâna noastră instituție.

Vrem să facem din ea pentru fiecare regiune un difuzor al culturii, un far, care să împrăștie învățătura pentru popor cu mai multă putere. Este bine, dar în același timp, „Astra“ trebuie să fie instituția unde generațiile de mâine, pot răsfoi istoria poporului nostru, păstrată de generațiile de azi în bună parte și prin muzeele regionale.

Călătorilor străini, cari n'au timpul necesar să ne vadă poporul la sate, să ne studieze mai deaproape, le putem oferi să ne viziteze palatele noastre culturale cu muzeele orânduite de noi.

Muzeul regional și raza lui de activitate.

Ar fi ideal dacă fiecare despărțământ al „Astrei“, — Cercurile culturale chiar — să aibe un început de muzeu, o odăie sau două, unde să adune toate piesele găsite în satul cel mai îndepărtat. Cei ce am umblat la sate, cunoaștem zelul deosebit pe care-l depun cei mai mulți membri

al „Astrei“, pentru a avea și ei un început de muzeu, deci temelia și primele încercări trebuie să se facă aici. Cercurile culturale vor fi colectoarele pentru muzeele de plasă și județene. Ele stau în contact intim cu viața dela sate, unde s'au desfășurat mai multe evenimente din evoluția neamului nostru, prea puțin stânjenite de diverși factori, cari ne-au falsificat structura noastră etnică, deci obiectivul nostru — ca întotdeauna — este satul, cu toate comorile lăsate de istorie și preistorie. Aici s'au păstrat mai bine: limba, cântecele, obiceiurile, etc. Nu ne îndoiim măcar un moment, că primele explorări și exploatari pentru un muzeu regional vor pleca de aici.

Factorii cari vor începe și continua această muncă, sunt în primul rând președintele Cercului cultural al „Astrei“, cu membrii din Comitet.

Desigur că, specialiștii o vor cere, — cum o fac de obicei, — ca să nu să facă săpături și alte lucrări, la cari conducătorii Cercului nostru nu se pricep. Au dreptate. Nimic să nu se înceapă fără îndrumarea specialiștilor. Dela ei să plece toate directivele pentru adunarea materialului necesar unui muzeu regional, deci Cercul cultural al „Astrei“ va fi un prețios ajutor al specialiștilor. Ar fi ideal ca o parte a materialului recoltat, să rămână și pentru Cercul cultural ca un început de muzeu al satului. Din el se va reoglindi icoana satului de ieri și de azi, cu toate procesele de evoluție în ceea ce privește preistoria, istoria, etnografia, limba. Zic, asta ar fi idealul. Pe acest temeliu solid am putea construi un muzeu regional de plasă sau județ.

Păstrăm această nomenclatură de muzeu de plasă sau județean, după împărțirea administrativă și chiar după statutele noastre, deși realitatea e alta și luându-ne după realitate, noi trebuie să aplicăm o împărțire naturală pentru muzeele de plasă sau județene chiar.

Sunt regiuni cari cuprind 10—30 comune și cari formează un tot geografic încercuit de dealuri sau munți, cum ar fi d. e. „Valea Almăjului“, Valea Crișului, Valea Carașului“ etc. Factorii mediului fizic, biologic al acestor comune sunt la multe același, cu foarte mici deosebiri. Comunele, ținuturile, le putem compara cu o familie de plante

în care găsim caractere comune și găsim și caractere specifice dela gen la gen, specie la specie și chiar dela variație la variație. Complexele acestea de comune situate în văi, pe chei chiar, ferite de influențele invaziilor străine, rășboate, unele chiar înfipte în creierul munților noștri, sunt rezervoarele pline de surprize pentru muzeele noastre științifice; aci s'a păstrat mai mult și mai bine din toate și tot ce căutăm noi pentru vittoarele muzee regionale. Nici unde ființa noastră etnică nu se pune în relief ca aci. Portul, cântecele, limba, obiceiurile, instrumentarul agricol, al păstoritului, etc., au fost ferite de influențele streine.

Cele mai multe văi înfipte adânc în creierul munților, multă vreme au fost ferite de căi de comunicație practice. Conducătorii fostului imperiu n'au prea înțeles să ne pună în legătură cu centrele mari ale țării, decât atunci când au avut de exploatat sau păduri sau alte bogății ale subsolului. Generației de astăzi, nu le facem reproșuri pentru aceasta din contră, le mulțumim, că ne-au lăsat din capitalul uman românesc, unități bineconservate din punct de vedere etnic. Procesul lor de falsificare a istoriei, a eului nostru, n'a pătruns până aci și tocmai de aceea cele dintâi muzee regionale tipice trebuie să ia ființă în primul rând în aceste regiuni, ferite până azi de toate tendințele nefaste ale asupritorilor noștri de ieri. Ele să formeze unități bine închegate într'un vitlor muzeu al regiunii cu toate caracterele specifice.

Secțiile vitlorului muzeu.

Vitlorul muzeu regional, ca să reprezinte un tot științific din toate punctele de vedere, va trebui să aibe următoarele secții:

1. *Secția preistorică*, care să înglobeze toate rămășițele din această epocă;
2. *Secția istorică*. Aci e locul să amintim că din această secție să nu lipsească un istoric al cărții românești, al presel, din care să reiasă istoricul luptelor noastre politice și de emancipare ca popor. Pentru aceasta vom aduna toate datele dela primărit, județe și particulari, în legătură cu luptele noastre politice. Vom intercala toate portretele

marilor luptători ai regiunii noastre, cari și-au închinat toată viața pentru propășirea și binele neamului românesc.

Credem că această secție, împreună cu cea etnografică, să poarte nota specifică românească. Ele vor servi drept exemplu de jertfă, abnegație, virtute, patriotism, pentru viitorii cetățeni și conducători ai țării noastre.

3. *Secția Etnografică.* În ultimul timp, s'a pus tot mai mare pond pe cercetările monografiilor geografice făcute pe teren, la sate. S'a adeverit că ele sunt un prețios auxiliar în domeniul documentelor etnice ale unui popor. Muzeul de astăzi va trebui să-și schimbe structura prea seacă de a inventaria numai câteva porturi naționale și scule economice și alt material, adunat la întâmplare, cu părți din monografiile geografice întocmite de specialiști și cu materialul etnografic așezat după evoluția științei de astăzi. Etnografia cu materialul ei adunat, clasat după aceste criterii, va putea să ne prezinte faze din evoluția noastră ca popor, puțin cunoscute de Români și mai puțin de străini. Prin înființarea acestei secții, metodic organizată și științific exploatată, multe adevăruri istorice, de filiațiune cu alte popoare, cu alte civilizații, — pe cari le-am afirmat întotdeauna, însă în lipsă de dovezi suficiente, n'au găsit ecoul cuvenit în lumea savanților — vor ieși la iveală.

4. *Secția limbii române.* „Muzeul limbii române“ din Cluj, condus de o seamă de profesori universitari, în frunte cu dl prof. Sextil Pușcariu, în viitorul apropiat trebuie să învrednicească și provinciile mai îndepărtate — în cadrele muzeelor regionale ale „Astrei“ — cu câte un muzeu de al ei. Acesta să fie un mijloc de transiție și de întregire a muzeului dela Cluj, lăsând din toate și muzeelor regionale pentru a se documenta oricine la fața locului și pentru a avea o privire generală asupra unei regiuni. Cred că multă lume își dă prea bine seama, că prin înființarea acestei secțiuni, se vor scoate la iveală lucruri nebănuite de nimeni din tezaurul limbii noastre și se vor lămurii și multe chestiuni istorice, cari până astăzi n'au putut fi elucidate din lipsa de documente, ori tocmai prin studiile făcute la fața locului și prin materialul adunat din cele mai îndepărtate sate, ferite de influența altor popoare se va

confirma și mai tare că aceste ținuturi ne-au aparținut întotdeauna nouă și avem un drept la ele.

Cei ce cunosc satul cu bogățiile sale de cântece, descântece, obiceiuri, etc. știu ce înseamnă acest capitol, adăugând la muzeul regional al „Astrei”.

5. *Secția monografiilor sociologice.* Muzeul regional nu se încadrează în pereții strâmți ai muzeului din trecut, compus după același calapod, ci face apel la toate studiile noi. Așa „Institutul Social Român” din București, în frunte cu dl profesor Gusti, ar putea să facă pentru fiecare muzeu în regiunea sa, câteva monografii sociologice, completând studiile și ajutând năzuințele pe care le urmărește un muzeu modern științific.

6. *Secția științelor naturale.* Toate secțiile indicate comportă studii vaste și în cadrele lor se poate aduna material mult, nu putem însă să ometem dintre secțiile muzeului regional, secția științelor naturale. Aci se va concentra flora, fauna regiunii, cu exemplare tipice, bogățiile subsolului, cu indicații despre eventualele industrii, care s’au dezvoltat în legătură cu acestea și anumite ramuri ale agriculturii.

7. *Secția artistică-culturală-demografică.*

În cadrele acestei secțiuni, vom arăta fazele evoluției în toate ramurile artelor; mișcarea culturală cu toate instituțiile care o răspândesc dela cele mai îndepărtate timpuri și până astăzi, iar — la sfârșit — vom căuta să întregim an de an secția demografică cu datele ce ni le va pune la dispoziție Institutul demografic.

În concluzie, iată cum vedem noi un muzeu regional al „Astrei”:

1. El trebuie să se extindă asupra unei regiuni bine-determinate geograficește și să formeze un tot bine încheiat;

2. Va cuprinde Secțiile: preistorie, istorie, l. română, geografie, etnografie, ști. naturale, artistică-culturală-demografică;

3. Să fie aranjat pe baze științifice și cât se poate de metodice și instructive ca să se poată face studii, dar să

fle și instructiv pentru public și pentru generațiile de mâine ;

4. Să i se imprime, acolo, unde se poate, nota caracteristică românească, în special luptele noastre politice și de emancipare și tot trecutul nostru ;

5. Adunarea materialului pentru muzeul regional, clăsarea lui, să se facă de către personalul științific, ambulant, cu ajutorul Cercurilor culturale. Administrația o vor face organele despărțămintelor ;

6. Mijloacele financiare să le procure : o parte despărțământul din venitele sale, iar altă parte județul și comuna ;

7. Plasarea muzeului, acolo, unde nu are „Astra“ edifici proprii, — să se facă în mod provizoriu, în edificiile cedate de comună și județ, până când fiecare despărțământ își va construi un palat cultural propriu.

Ultimele numere ale „Bibliotecii populare“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nr. 207. *De ce nu poate fi țaranul român bolșevic.* De Sebastian Bornemisa.

Nr. 208. *Poezii populare din granița Năsăudului*, culese de Emil Al. Boșca.

Nr. 209—212. *Trecutul nostru românesc.* Scurt manual de istorie națională, de Prof. Ioan Lupaș.

Nr. 213. „*Tot omenia-i mai tare*“, comedie țărănească, în 3 acte, de Petrea Dascăluț.

Nr. 214. *Valorificarea muncii, raționalizarea gospodăriei țărănești.* Învățăături agricole-economice, scrise în grai popular de Gheorghe Brânduș.

Adunarea generală din Târgul-Mureşului

de **AI. D.**

Hotărîrea „Asociaţiunii” de a-şi ţine adunarea din acest an în marginea seculmii, în cetatea maghiară de altădată, în locul de unde pornea cu atîta ostentaţie expediţia de înstrăinare a Românilor — a recoltat o entuziastă aprobare unanimă. Destinul istoric ce a vitregit milenar aspiraţiunile naţionale, intrînd în sfârşit în matca sfintei dreptăţi — a dat asuprairilor de odinioară dărzul răspuns al neclintitei arfirmări româneşti de azi. Adunarea „Asociaţiunii” din Târgul-Mureşului a însemnat dar o strălucită şi bogată în semnificaţii manifestare a românismului ardelean. Largile străzi ale oraşului, aristocratele încăperi ale Palatului cultural şi Primăriei au vuit — două zile — de vorbă, cântec şi obiceiuri româneşti. Prezenţa a mii de ţărani, a sute de intelectuali, a adus par’că — în murmurul neastîmpărat al mulţimilor — ceva din fluviul nesfârşit al acestui neam oropsit, ceva din trecutul ce se pierde în neguri, ceva din viitorul ce nu s’a încheaţ încă. Bucurie sărbătorească şi cutremurător fior istoric a simţit toată suflarea românească ce a luat parte la Adunarea din Târgul-Mureşului.

Ne-am înşela însă dacă am reduce întreaga manifestare a Adunării la un nestăvilit val de sentimentalism patriotic. La Tg.-Mureşului n’au fost uşoare festivităţi ocazionale, cu discursuri lirice de circumstanţă, cu spectacole superficiale şi gesturi teatrale. Cadrul sărbătorec al Adunării a îngăduit totuşi gândului să fie adînc, inimii să fie cuminte, voinţii să se aŃirme puternic. Alături de manifestaţiunile distractive, ofranda conducătorilor spirituali al „Asociaţiunii” nu a lipsit. Cîteva probleme şi mari directive de orientare culturală au fost despicate de competenţa unor oameni ce au îmbinat — în cuvîntul lor — experienţa culturalizării cu meditaţia susţinută asupra-i. O distinsă Ńinută intelectuală a dat dar prestigiu lucrărilor „Adunării”.

E dela sine înţeles că toată această manifestare n’ar fi fost posibilă fără activitatea neobosită şi înţeleaptă a

despărțământului local de sub preșidenția profesorului I. Bozdog și cu sprijinul entuziast al dlui Dr. Eugen Nicoară, președintele despărțământului Reghin.

* * *

Adunarea generală din Târgul-Mureșului s'a deschis prin cuvântul dlui prof. Dr. Iuliu Moldovan, președintele „Asociațiunii“. Departe de a fi însemnat un discurs ocazional, o lirică mărturisire de credință, cuvântarea președintelui a încrustat — pe un înalt plan intelectual — câteva adevăruri, explicațiuni și directive ce statornicesc cu claritate pozițiunea spirituală a „Asociațiunii“. Deși publicată în întregime în acest buletin, desprindem totuși din cuvântarea președintelui ideile directoare.

Discursul fixează mai întâi câteva triste constatări privind înfățișarea noastră spirituală contemporană. Vechea unitate dintre pătura intelectuală și țărănime a dispărut astăzi. Lipsa disciplinei de sus impresionează în rău disciplina de jos. Rănt mari cresc în corpul națiunii. Trecutul se pierde, suflete românești pier sub ochii noștri, forța de rezistență și disciplină a neamului cedează.

Se ridică față de această stare de fapt întrebarea remediilor. Concepția rasistă, eugenică înseamnă o soluție? Nu, fiindcă pe noi nu ne interesează numai *patrimoniul biologic* fundat pe *ereditate*, ci mai ales *patrimoniul spiritual* moștenit prin *tradiție*. De aci vechea și totuși mereu înnoita idee conducătoare a „Asociațiunii“: păstrarea patrimoniului etnic — spiritual, tradițional. Programul de actuală activitate al „Astrei“ culturale se întemeiază în mod esențial pe această nobilă năzuință. Caracterul național al manifestărilor „Asociațiunii“, educarea țărănimii prin școale țărănești și instituția „Șoimii Carpaților“ — sunt mijloace ce urmăresc finalitatea de mai sus.

Cu aceste idei esențiale, cuvântarea dlui prof. Iuliu Moldovan a fost o științifică și actuală justificare a străvechilor idealuri ale „Astrei“.

A urmat discursului de mai sus salutul instituțiilor și societăților culturale surori în frunte cu biserica și Fundațiile Regale, închipuind un ideal areopag spiritual în care s'a manifestat năzuința comună tuturor, de a realiza destinele superioare ale neamului.

Lucrările congresului s'au succedat apoi după programul stabilit desfășurându-se atât pe planul *administrativ* prin alegerea comisiunilor ce au examinat Raportul general, propunerile intrate în termen reglementar, gestiunea financiară, lucrări dintre cari cităm ca mai importantă raționalizarea fuziunii „Soc. pentru fond de teatru român” cu „Asociațiunea”, cu care prilej dl Dr. Al. Vaida-Voevod — fostul președinte al Soc. pentru fond. de teatru — a fost proclamat membru de onoare al „Astrei”, — cât și pe cel *cultural* propriu zis fie sub forma unor conferințe urmate de discuțiuni, fie sub acela a unor festivități în cari se oglindea în mod concret doctrina „Asociațiunii”.

Ne ocupăm în cele ce urmează de manifestarea culturală propriu zisă, înfățișând mai întâi conferințele.

Secțiile științifico-literare au ținut o ședință festivă în care dl prof. Sextil Pușcariu a dezvoltat o conferință programatică despre „*Perspectivile culturale ale Asociațiunii*”. A fost un moment de aleasă intelectualitate.

Înainte de a desfășura „perspectivile culturale” ale viitorului, dl Sextil Pușcariu a privit în trecutul ardelean de acum câteva decenii. „Astra” lupta pe atunci cu toată energia întru deșteptarea culturală a țărânimii și întru trezirea conștiinței naționale. Pe plan economic, lua ființă institutul financiar „Albina” ce însemna de asemeni o cetate de apărare națională. Unitatea sufletească dintre pătura orașelor și cea a satelor era foarte puternică.

După Unire, alte probleme s'au pus Ardealului și „Astrei”. Firul realizărilor culturale sănătoase nu poate fi însă întrerupt. Spiritul de organizare și solidaritate trebuiește dezvoltat mai departe și „Astra” urmărește tocmai acest scop prin echipele ei sportive dela orașe și sate. La baza culturii naționale e necesar să stea — împotriva pesimismului și defetismului — credința. Un obiectiv al „Astrei” mai este apoi scăparea țărânimii desrădăcinate din sate de sub influența sindicatelor organizate de străini și otrăvite cu ideile subversive ale internaționalei.

Cum se înfățișează însă situația culturală a satului? A crescut într'adevăr — spune conferențiarul — numărul intelectualilor dela sate, dar politicianismul îi atrage cu mreața

lui. O revistă de îndrumare sănătoasă a tineretului precum au fost odinioară „Convorbiri literare“, „Sămănătorul“, „Luceafărul“ lui Goga, se dovedește absolut necesară. O astfel de revistă a și încercat grupul tinerilor dela „Gând Românesc“ din Cluj, pentru cari dl Sextil Pușcariu are cuvinte de frumoasă apreciere. Urmează apoi ca „Astra“ să continue tipărirea atât de utilei reviste antirevizioniste „Revue de Transylvanie“ și să se hotărască a da o *Enciclopedie românească*, așa cum popoarele mai mici au și realizat-o.

Conferința dlui Sextil Pușcariu dezvoltată în linii extrem de clare, încrustând constatări de o indiscutabilă realitate și perspective culturale într'adevăr sănătoase a pătruns adânc în conștiința ascultătorilor. (În „Gând Românesc“ ea a fost tipărită în întregime, așa că n'am putut avea bucuria de a o publica și noi).

În ședințele președinților de despărțăminte ce aveau de obiect examinarea programului de actuală acțiune a „Astrei“, s'au prezentat două referate bine studiate și documentate, privind — unul al dlui Dr. V. Ilea — „Școala țărănească“, celălalt — al dlui prof. I. Bozdog — „Organizarea economic-culturală a satelor“. Ambele conferințe au crescut atât din cunoștințele referenților, cât și — mai ales — din practica lor de culturalizare. Însemnătatea lor pentru viitoarele îndrumări ale „Asociațiunii“ ne-a îndemnat să le publicăm în extenso în acest număr al buletinului nostru.

Referatele au fost urmate de discuțiuni din cari desprindem câteva idei fecunde asupra cărora ar trebui încă meditat.

Președintele despărțământului Brașov — dl Dr. N. Căliman — susține astfel întemeierea unor școli țărănești pentru fetele și femeile satului. Dl Dr. Eugen Nicoară, președintele despărțământului Reghin, cere întocmirea unui plan sistematic prin care toate satele să beneficieze de școala țărănească. Dl Dr. Romul Boca, președintele desp. Alba Iulia, a accentuat ideea sprijinirii efective a țăranului în desfacerea produselor lui. Dl General Negreanu susține întemeierea școlilor țărănești în centrele rurale. Dl Emanoil Bucușa, reprezentantul Fundației Regale, după ce atrage atențiunea asupra școlii țărănești din Cernăuți a cărei durată a fost de trei luni, schițează câteva probleme esen-

țiale precum: făurirea unei doctrine a școalei țărănești, a unui fel de consiliu pedagogic al ei, scrierea unor manuale ca cele din colecția „Cartea Satului” ce vor apărea în curând la „Fundatie”.

Dr. prof. I. Bozdog a propus — și dr. președinte a acceptat — ca președinții de despărțăminte să se adune din nou spre a lua în amplă și sistematică desbatere problemele discutate la congres. Ținem să arătăm părerea noastră ca în viitoarele Adunări generale, „Astra” să dea discuțiilor din jurul referatelor o cât mai mare desvoltare, disciplinându-le și făcându-le rodnice.

Au fost deasemenea interesante câteva din ideile comisiunii Raportului general. S’au făcut astfel următoarele propuneri: a) să se dea burse tinerilor noștri intelectuali spre a face studii și propagandă antirevizionistă în străinătate; b) să se întreprindă demersuri diplomatice la Budapesta pentru ca statul maghiar să ne restituie arhivele ce a ridicat din Ardeal; c) să se continue înființarea de școli țărănești făcându-se și cursuri pentru femei; d) să urmeze și alte despărțăminte exemplul celor din Cluj, Reghin, Sibiu, Miercurea, Nocrich, Săliște ș. a. în ce privește ținerea conferințelor; e) să se arate o grijă deosebită Românilor din secui.

Paralel cu acest program de teoretizări culturale, Adunarea generală din Tg.-Mureș a înfățișat o serie de vii manifestări oglindind în fapt concepțiile „Asociațiunii”. Conservatorul local a organizat astfel un concert în care muzica populară a lui I. Vidu, G. Dima, I. Mureștanu, T. Brediceanu, S. Drăgot a însemnat elementul de rezistență și consonanță cu atmosfera generală a Adunării.

Ceea ce suntem datorii însă să menționăm cu puterice sublinieri e admirabila manifestare țărănească, acea desfășurare de energie și clocot rural ce dovedește — cu toată prisosința — adâncimea zăcămintelor spirituale ale neamului.

Iată mai întâi acel lung și pitoresc *conduct etnografic* ce a străbătut strada principală a orașului ca o splendidă afirmare a vigoarei cu care înțelegem să ne păstrăm patrimoniul nostru sufletească. 50 de sate din județul Mureș și-au arătat specificul vicleșilor lor etnici în port, jocuri, dan-

suri, ocupații, moravuri. A produs o puternică impresie jocul bătrânesc de pe Târnave din *Tirimia mare*, secerișul și cununa de grâu din *Sânmartinul de Câmpie*, nunta țărănească din *Voiniceni*, călușarii bătrâni din *Socolul de Câmpie*, jocul de bătrâni cu bâte — Potoceanca — din *Deleni* — Socolul și Delenii urmează a fi premiați — șezătoarea și camera țărănească din *Idicel-Pădure* ș. a. Comitetul central eliberează tuturor acestor comune diplome.

„Șoimii Carpaților” de sub conducerea dlui profesor *Dr. Iuliu Hațiegan* și-au dovedit și ei tăria organizației prin manifestarea în public a spiritului de solidaritate și energie țărănească. Curentul școalelor țărănești își găsește în inițiativa și realizările dlui prof. Hațiegan o foarte potrivită completare, ceea ce serbările din Tg. Mureșului au dovedit-o cu prisosință.

La Arena sportivă s'a ținut un matineu al „Șoimilor” dela sate unde a cuvântat dl *Alex. Lupeanu-Melin*, președ. desp. Blaj.

O deosebită impresie a făcut deasemenea festivalul țărănesc al „Șoimilor” din județul Cluj. Corurile „Astrei” din *Sâncraia*, *Suceag*, *Aghiriș* cu dirijorii lor dnii *Răcășanu*, *Minescu*, *Trifu*, *Călugăru* au dovedit un studiu nuanțat al compozițiilor muzicale, o frazare pe care ne-am obișnuit s'o cerem numai orășenilor cultivați. Plin de rural umor, monologul șoimului din *Aghireș*: „Țăranul în București” spus de *Todoran Octavian*. Dansuri naționale, gimnastica suedeză a Șoimilor din *Mociu* la care s'a adăugat o piesă populară de *V. Stoica*: „O ședință comunală”, jucată de Șoimii din *Mănăstur*, au arătat tuturor aptitudinile țăranilor noștri și au verificat posibilitatea și necesitatea noului instituțional al „Șoimilor”, ce urmează a fi realizată în cât mai multe despărțăminte.

Adunarea generală din Târgul-Mureșului a știut dar să imbine expunerile teoretice și programatice cu realizările vii și ilustrative, însemnând nu numai o rară sărbătoare a „Asociațiunii”, ci și o semnificativă și oportună afirmare a patrimoniului nostru spiritual.

În istoria Adunărilor generale ale „Asociațiunii”, conducerea et actuală cu sprijinul nețărmurit al despărțământului din Tg. Mureș a înscris — fără îndoielă — o dată memorabilă.

† Gh. Bogdan-Duică

După ce numărul de față era aproape încheiat, am aflat trista și neașteptata veste că profesorul universitar, membrul „Academiei Române“, laureatul cu marele premiu național, vajnicul nostru animator cultural : Gh. Bogdan-Duică nu mai este între cei vii.

Ne răsună încă în urechi discursul rostit de Gh. Bogdan-Duică la adunarea noastră generală dela Tg. Mureș, în numele „Academiei Române“ — când am aflat vestea că a murit, ca un ostaș credincios al culturii, în orașul natal, în Brașov, unde se dusesse să prezideze o comisie de bacalaureat.

Îl jalese nu numai fostul său elev al liceelor din Vechiul Regat și al Universității din Cluj, ci toți aceia, care au cunoscut studiile sale literare, monografiile, mii de articole, revistele și ziarele redactate de acest spirit veșnic agitat, veșnic în fermentație, plin de sugestii, condus de o caldă, înflăcărată dorință de propășire a culturii și bunăstării poporului său — îl jalește am putea zice obștea românească.

Asociațiunea noastră, care are să mulțumească atâtă celui dispărut, a înțeles să-l aducă prinosul recunoștinții și trupul neînsuflețit al devotatului și neobositului scrutaător al „Bibliotecii centrale“ din Sibiu — a poposit, înainte de a intra în groapă, încă vreo câteva ore în hall-ul „Muzeului Astrei“, ca să fie dus mai apoi în Catedrala ortodoxă română din Sibiu și de acolo în locașul de veci, Duminecă, în 24 Sept.

În numele Societății noastre a ținut panegiricul, vicepreședintele nostru, dl *Dr. Gh. Preda*, luându-și rămas bun dela acela, care a fost o personalitate reprezentativă a societății noastre.

Lăsăm să urmeze aici, deocamdată, numai câteva date referitoare la activitatea lui Gh. B.-Duică, la „Astra“, de

după război, rămânând ea cu alt prilej să comemorăm precum se cuvine personalitatea acestui fruntaș cultural în adevărata accepție a cuvântului.

În 1921 a fost ales membru activ în secția literară. În 1923 președinte al secției, intrând — pe baza statutelor — ca membru de drept în Comitetul central. În 1925 a fost delegat să conducă secțiile științifice și literare, ca președinte.

Conferențele sale culturale erau foarte bine primite de publicul ascultător, încât societatea noastră i-a solicitat conferințe la adunările generale (*după război*: 1924, la Arad: „Trecerile lui Eminescu prin Ardeal”; 1926, la Zălau: „Simeon Bărnuțiu”; 1929, la Turda: „Situafia gimnazului din Blaj la a. 1799”; 1930, la Caransebeș: „Eftimie Murgu și Vas. Mantu, două personalități marcante ale vieții sociale din Banat”). Titlurile conferențelor ne indică prea bine ce dorea Gh. Bogdan-Duică să discute intelectualitatea noastră și *de unde* să caute să se inspire.

În 1932 i s'a încredințat din partea secțiilor noastre alcătuirea unei „Literaturi române ardelenе dela 1848 până în 1930” (din care o mare parte de manuscris a rămas pe urma defunctului).

Ideile sulate cu unele prilejuri au contribuit, iarăși, la intensificarea vieții noastre culturale. În 1924 cerea tipărirea unui „Almanah al secțiilor”, în care să se reflecteze condițiile de existență ale poporului român, începând cu Maramureșul și Basarabia.

În 1925 s'a angajat să dea material pentru o „Antologie românească ardelenă”, cu probe și caracteristici — lucrare, care, desigur, se găsește în cartoanele cu manuscrise. În 1932 a inaugurat cursurile „Universității populare” din Cluj, vorbind despre „Literatura română”.

Actualul președinte al „Astrei” l-a rugat, în 1932, să conducă și pe mai departe secțiile, ca președinte delegat.

Publicațiile „Astri” și despărțămintele noastre s'au putut lăuda cu deosebire cu prețioasa sa colaborare. Cele mai multe din ședințele comitetului central erau cercetate de Gh. B.-D., cu toate că locuia în Cluj — iar sfaturile sale luminoase îi erau primite, deoarece emanau dela un spirit plin de cunoștințe și de experiență.

Chiar numai informațiile de mai sus și ar fi de-ajuns ca să evidențieze marile servicii, aduse de cel dispărut societății noastre. În amintirea acestora, „Astra“ a depus o coroană de flori pe catafalc. Ne plecăm adânc steagul îndoliat în fața mormântului proaspăt, aducând tributul nostru de recunoștință acelui care a fost Gh. Bogdan-Dulcă. Odihnească în pace!

Apel către despărțămintele noastre.

Departe de a-și fi zăgăzuit organizata și necontent susținuta acțiune ce a înfiat, *revizionismul* își urmărește cu tenacitate opera de înlăturare a ultimilor tratate de pace prin care s'a consfințit — după chinuitoare așteptări de veacuri și dureroase jertfe de sânge — *un act de dreptate istorică*.

Propaganda revizionistă prin ziare, reviste, broșuri și cărți inundă astăzi țările Europei și a trebuit — în mod firesc — să producă o vie reacțiune în sufletele noastre, ale tuturor.

Comitetul central al „*Asociațiunii*“ răspunzând și de data aceasta chemărilor vremii, a înțeles să aducă româneasca lui contribuție la acțiunea de apărare a sfintelor noastre drepturi, publicând sub auspiciile „*Astrei*“ o importantă revistă antirevizionistă în franțuzește „*Revue de Transylvanie*“ ce urmează a lumina strălăcirea asupra *Adevărului*.

Conducerea revistei a fost încredințată dlui *Silviu Dragomir*, profesor la Universitatea din Cluj și membru al Academiei Române și dlui *D. D. Roșca*, doctor în litere de la Sorbonna, ce au făcut să apară până acum două masive numere în câte 138 și 128 pagini, prezentând într-o tehnică apuseană studiul științifice din care atitudinea antirevizionistă se desprinde cu claritate și temeinicie.

Apărând trimestrial în condițiunile ce înfățișăm mai sus, „*Revue de Transylvanie*“ solicită însă sprijinul înțelegător al tuturor bunilor Români și în primul rând al despărțămintelor noastre, cărora Comitetul central li se adre-

sează cu rugămintea de a-și abona revista și de a contribui la o cât mai mare răspândire a ei.

Abonamentele se pot face fie la *Administrația revistei: Cluj, Str. Mico 40*, fie la birourile „Asociațiunii” *Sibiu, Str. Andrei Șaguna 6*.

Recomandăm de asemeni despărțămintelor noastre sprijinirea efectivă a revistei „*Gând Românesc*” ce apare la Cluj, în redacția dlui *I. Chinezu și Olimpiu Boitoș* și prin care „Astra” înțelege să dea tineretului ardelean contemporan posibilitatea de a-și manifesta puterile lui creatoare.

* * *

Activitatea despărțămintelor noastre ce se consemna până anul trecut numai în Raportul general, va fi de acum pe larg înfățișată și comentată în numeroase viitoare ale „Transilvaniei”: După ce în buletinele noastre anterioare am prezentat acțiunile de culturalizare din despărțământul Sibiului, Clujului și Brașovului, vom continua înregistrând și strădanile „Astrei” de pe alte meleaguri. Munca „Asociațiunii” va

fi — în acest fel — mai drept prețuită și îndemnul la *fapte* va putea trece rodnic dintr'un despărțământ în altul.

Continuăm în numărul nostru viitor — cu despărțământul de plasă al *Reghinului* unde realizările sunt îmbucurătoare și unde contribuția personală, morală și materială a *Dr.-ului Eugen Nicoră* e într'adevăr excepțională.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bibliografie.

Am primit la redacție:

Anuarul liceului „Principele Nicolae” din Sighișoara, pe anii 1929/30 — 1932/33 de Horia Teculescu, Sighișoara 1934, pg. 431.

Prof. Pimen Constanlinescu: Publicațiile periodice românești ale Sibiului de azi; schiță bibliografică; — Sibiu, 1934 pg. 18.

Ioan Moga, asist. univ.: „Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sf. sec. XVII, în Bibl. Inst. de Ist. naț.” Cluj, 1933.

Dr. Eugen Nicoră și Vasile Netea: Figuri Mureșene; edit. revistei „Progres și cultură”; Tg.-Mureș, 1933, pg. 80.

Ioșif Schiopul: Diploma Andreiană din 1224 și alte documente false sau fals interpretate; Cluj, 1934 pg. 122.

Reviste:

Aerul, Craiova, an. I, Nr. 2—3.

Arhivele Olteniei, Craiova, an. XIII, Nr. 71—73

Buletinul demografic al României, an. III, Nr. 5

Înmuguriri, Fălticeni, an. III, 5—7.

Junimea literară, Cernăuți, an. XXII, XXIII, Nr. 10—12, 1—6.

Klingsor, Kronstadt, Heft 8, 9.

Plaiuri săcelene, Săfălnic-Săcele, an. I, 7—8. (Brașov).

Răsăritul, București, anul XVI, Nr. 6, Nr. 7—8.

„Revue de Transylvanie”, Cluj, Tome I Nr. 2.

Satul, București, an. IV, Nr. 46.

Sibiul literar, Sibiu, an. I, Nr. 3—6.

Viața Basarabiei, an. III, Nr. 7, 8, 9 și 10.